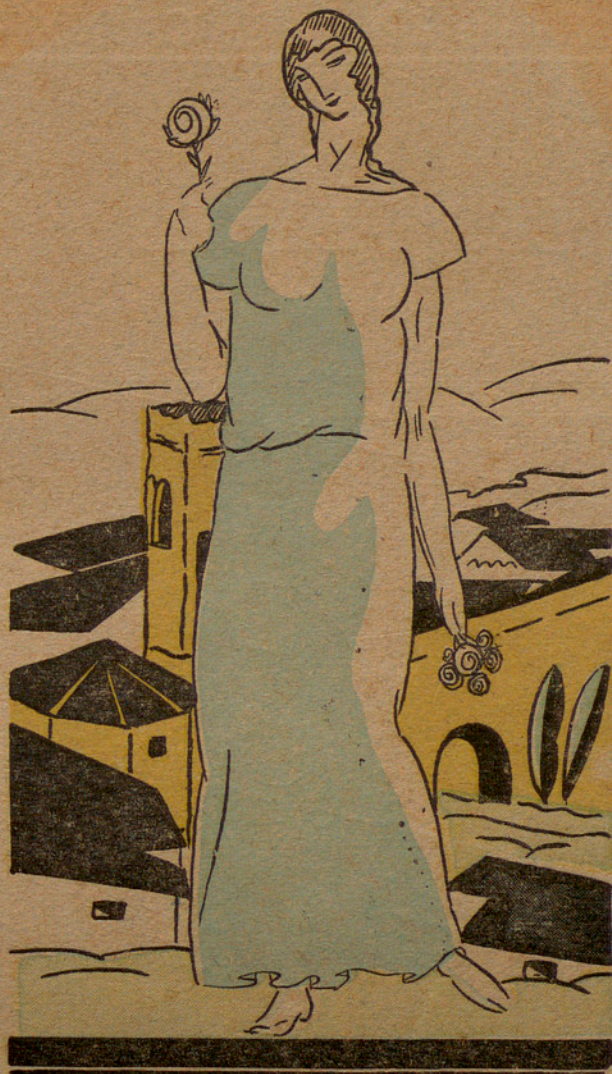

GE-03

El Autonomista

S U P L E M E N T O L I T E R A R I O

GERONA

OCTUBRE DE MCMXXIV

P. SACREST DUSOL

Filats i Retorts de cotó en Crú i Xeviots

LES PLANES

(Girona)

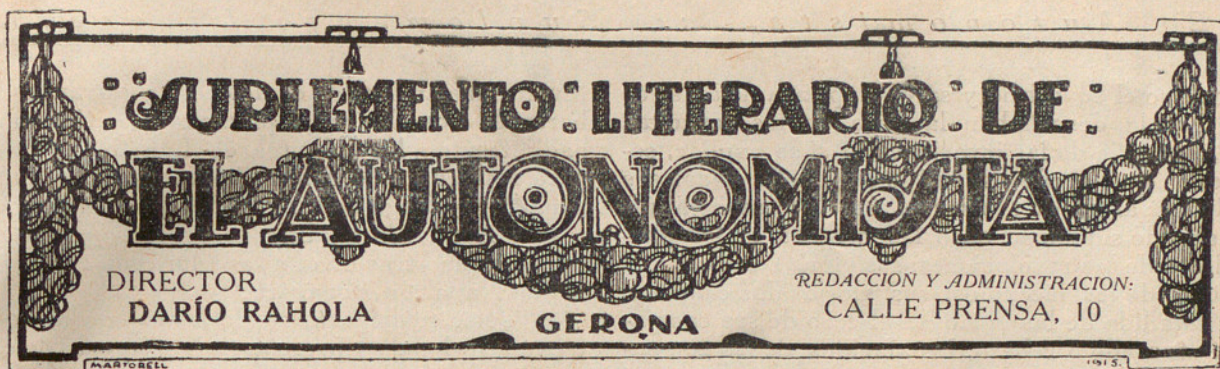
DOLORS DUSOL

Filats i Retorts de cotó en Colors

Llanes regenerades

LES PLANES

(Girona)

MES DE OCTUBRE DE 1924

LAS GLORIAS DE GERONA

Una ciudad que más de relieve y con fisonomía familiar haya representado al pueblo catalán en lo que tiene de más varonil y grave, no existe en nuestro principado. Gerona es la encarnación de la vieja patria catalana.

Desde que a orillas de los ríos de Gerona se realizó con signos celestiales, cruces en los aires, lluvias de sangre, la aparición del pueblo catalán en la historia y los monjes de Francia y Germania escribieron en los breves anales del siglo VIII este suceso como de los mayores que alcanzaron las armas de Carlos el Magno sobre los árabes, Gerona, cuna de nuestro pueblo, vinculó en su recinto la sucesión de los verdaderos catalanes de la Edad Media, vinculó la firmeza y juicio que parecen albergarse en la casa solar y transmitirse con la sangre escogida de los primogénitos.

Así, señores, sus hijos ilustres fueron juriconsultos, historiadores, moralistas, políticos y filósofos, y es cosa digna de notar que raramente salió de la grave estirpe gerundense la poesía expansiva y vana ni la oratoria vocinglera, ni produjo la severa ciudad hijos exaltados, vanos, ni verbosos. Produjo sí y vió salir a Aymerich que, en un siglo de locos e iluminados, levantóse en la Corona de Aragón y en el mediodía de Francia por los fueros de la razón positiva y la pureza religiosa desconocidos, que combatió sin tregua ni reposo a lulistas, a alquimistas farsantes, a soñadores y herejes; produjo a Eximenis, enciclopedista de todo lo que sobre moral y gobierno de pueblos conocía la Edad Media; produjo a

Mieres, juriconsulto que se rebeló contra la ciencia que de las Universidades de Italia llegaba como moda de falsa mercancía a nuestro principado y ofuscaba el derecho catalán: a Mieres, juriconsulto juicioso e independiente, que combatió a los señores feudales en su última y por tanto exagerada dominación; produjo, en fin, superior a todos los destinados a representar el carácter de la ciudad, a Margarit el cardenal, primer historiador de España, apóstol del Renacimiento, figura de coloso en las Cortes catalanas, campeón cubierto de hierro en los campos de batalla dirigiendo el partido realista y los últimos y trascendentales sucesos que a fines del siglo XV realizaron la unidad española, en cuya obra grandísima puso sus manos ensangrentadas y su poderosa diplomacia.

Ahora bien; Gerona, que desde el alto solio de su Catedral excelsa contempla y preside una comarca de montañas en cuyos ásperos pechos se ha criado la más pura e indomable raza ibérica, la ciudad que en sus hombres fué grave y vigorosa, ¿había de ser en sus hechos públicos otra cosa diferente?

Su destino, pues, quedó desde luego señalado en la historia de Cataluña.

Sin la fuerza impulsiva que Barcelona desarrolló siempre, la que desplegó Vich en la guerra de Sucesión y Reus y otras ciudades mostraron en los tiempos modernos; sin ser cabeza de motín en ocasión alguna, tuvo la fuerza de resistencia que encauzó los sucesos, la mano de hierro que

sostuvo el equilibrio y salvó la patria de abismos a que la despeñaban la furia de las revueltas o el empuje de las invasiones. Así se explica, señores, que al pie de sus muros halló todas sus glorias: al pie de sus muros se hizo inmortal resistiendo sin mover paso las oleadas de los pueblos o de las revoluciones; sus glorias brillaron al fulgor de los incendios; sus glorias las cantaron el estallido de las bombas, el coro de sus campanas tocando a rebato, los alaridos de los combatientes, el trueno de sus cañones; sus glorias fueron en las brechas humeantes y en los fosos cubiertos de cadáveres, en las ondas del río ensangrentado, en la confusión, las ansias, el hambre y desvelo. Sus glorias fueron en los supremos días de sus interminables sitios.

Así Gerona representó la ciudad del valor resistente; fué la ciudad de los sitios. Sitios y asaltos feroces en tiempo de Pedro el Grande, para resistir cien mil cruzados que cayeron como ola inmensa, que, salida del fondo del Océano, camina llevada por el huracán y cae y retumba en las playas africanas; sitios para contener la

revolución catalana en el siglo XV y salvar las libertades a que la ira las precipitaba; sitios para hacer frente a los ejércitos de Luís XIV; sitios para resistir los de Felipe V; sitios, en fin, para aguantar el fuego de los cañones que tronaron en Jena y Austerlitz y abrir en sus fosos inmensa tumba, a uno tras otro, a los gloriosos regimientos de Napoleón Bonaparte!

¡Cómo se agiganta su gloria en la soledad y tristeza de los días presentes! La corona de sus muros destrozada, sus monumentos resquebrajados por las bombas francesas llenan su pasado de glorias, pero a la vez la duda, la falta de esperanza, nublan su porvenir incierto. ¿Acaso la ciudad inmortal concluyó ya su destino en la Historia? ¿Acaso será de hoy más cementerio de glorias y lugar sólo de recuerdos, que en mitad del camino internacional se descubra a los ojos del viajero envuelta en los vapores de la mañana, dibujando como altísimos mausoleos sus campanarios, aparición triste como la de un astro apagado y frío?

† JOSÉ PELLA Y FORGAS

GERONA - Fachada de la Iglesia de San Martín

Homenaje a Joaquín Ravetllat

El día 1.º de este mes se celebró en el Ateneo de Gerona un homenaje a la memoria del ilustre veterinario don Joaquín Ravetllat.

Leyó unas cuartillas el presidente del Ateneo don Carlos Rahola, y seguidamente el Dr. Pla y Armengol dió una conferencia sobre Ravetllat y sus investigaciones sobre la tuberculosis, asociándose al homenaje, con palabras elocuentes y cordiales, el presidente del Colegio de Veterinarios de esta provincia, don Andrés Benito.

A continuación publicamos los trabajos de los señores Rahola y Pla y Armengol.

Elogi de Ravetllat

«Aviat farà un any—el 17 d'aquest mes—moriria a Salt En Joaquim Ravetllat. La Junta de l'Ateneu de Girona, que s'honorava amb l'amistat del benemèrit veterinari i coneixia la vàlua dels seus treballs, creient que era un deure de retre homenatge a la seva memòria, pocs dies després es dirigia a l'Ajuntament del poble veí, suggerint-li que es dongués el nom d'En Ravetllat al carrer on vivia i es posés una làpida commemorativa a la casa on va realitzar les seves investigacions. La Corporació municipal va coincidir amb l'Ateneu i sembla que, un dia o altre—els morts no tenen pressa—l'homenatge serà un fet.

Al mateix temps, però, la Junta de l'Ateneu desitjava que ens vingués a parlar d'En Ravetllat i de la seva obra, posant-la al nostre abast, qui fos autoritzat per fer-ho. Ningú tan indicat en aquest cas com el doctor Pla i Armengol, el qual, demés d'haver-se especialitzat ja fa anys en els estudis sobre la tuberculosis, va ésser darrerament un entusiasta propulsor i col·laborador dels treballs d'En Ravetllat. Nosaltres varem escriure al senyor Pla i Armengol, ell va atendre tot seguit amablement el nostre prec i, per fi, després dels ajornaments motivats per causes que

tots sabeu, avui podrem sentir-lo. Molt ens plau de regraduar-li el seu concurs, saludant-lo amb vera cordialitat, com també als senyors representants d'autoritats i de corporacions científiques i professionals i a tots els que haveu vingut aquesta nit a l'Ateneu, que, avui com ahir, sempre està disposat a contribuir a tota obra de cultura, complint els fins de la seva creació.

I ara, senyors i amics, abans de cedir la paraula al doctor Pla i Armengol, permeteu-nos que esbocem ràpidament la nostra impressió personal d'En Joaquim Ravetllat. Nosaltres, com ja hem dit abans, feia temps que coneixiem i admiravem el seu esforç heroic i silenciós, per bé que no poguéssim capir-ne els resultats i que algú de vegades ens en parlés amb escepticisme. Sempre hem cregut que l'esforç que tendeix a un fi enlaira té per si sol la seva eficàcia i exemplaritat. Què hi fa que el qui el realitza no arribi al cim de la muntanya sommiada, coronada d'una llum ideal, si en prepara els camins i els il·lumina amb una claror pròpia? Aquest deu ésser, si no estem equivocats, el cas d'En Ravetllat.

En Joaquim Ravetllat era de la pasta dels bons investigadors, d'aquells que no necessiten laboratoris magnífics ni aparells brillants i complicats per accomplir llurs recerques. Durant anys i més anys, nosaltres el veierem treballar solitàriament, sense ajuda aliena.—No és això la més segura penyora d'originalitat i eficiència?—Amb el seu utillatge rudimentari, sense disposar dels elements adequats, En Ravetllat ens feia pensar en l'artista inspirat que, amb les mans tremoloses per una frisança creadora, es forja ell mateix les eines del seu treball. Així, a Salt, en un humil despatx de veterinari de poble, el nostre Ravetllat va poder fer el miracle de portar a cap les investigacions bacteriològiques que li han donat justa renomada, ajuntant en un dia determinat a tots els seus companys d'Espanya, espontàniament, en un bell gest que els honora, per a de-

manar als Poders públics un ajut que no havia pas d'ésser concedit a qui, com En Ravetllat, tant el mereixia, i que no era pas, certament, d'aquells que tot ho esperen de la protecció oficial.

No es descoratjava pas, perxò, En Ravetllat, o almenys els seus descoratjaments s'esvaien ben tost, sense deixar rastre. I és que aquest home tenia quelcom d'il·luminat. Abstret de moltes coses del nostre món, només el movia un ideal, que en ell constituïa una obsessió: el guariment de la tuberculosi, flagell terrible de la humanitat. Tots els altres problemes no existien per ell. Ja podieu parlar-li del que volguéssiu: sols això interessava «vivament» a aquest home d'aspecte ferreny i asprós, però que tenia una ànima d'infant. Esperit primari—potser en apariència—, sense maticos ni complexitats, En Ravetllat donava tot seguit la sensació d'una forta i noble ruralitat. No sabem si va pendre part en algun Congrés acadèmic: segurament que hi «desentornaria». A tot arreu on hagués anat, ell romandria el «veterinari de Salt». Però aquest veterinari de poble, tan estimat pels seus companys, noblement solidaritzats amb ell en els moments de prova, havia esdevingut, per una vocació gairebé religiosa de la seva vida, sense abandonar mai el seu treball de cada dia, amb el qual es guanyava el pa, un dels nostres primers bacteriòlegs de la tuberculosi.

Nosaltres recordarem sempre quan el soliem trobar, en les nostres petites excursions, per la carretera o per la via fèrria de Salt a Girona. Rarament En Ravetllat deixava d'anar a peu. Bon caminador solitari, només li feien companyia les seves meditacions. Amb una folgada capa anacrònica, afrontava, els dies rúfols d'hivern, les tramuntanades. De vegades, per comptes de la capa, portava una lleugera bufanda al coll. Les seves mans solien jugar distretament amb una vareta tallada pel camí. De primer antuvi, potser hauria semblat poc interessant. Però la seva forta testa era pensativa, i la finor rosada del seu rostre i la claror dels seus ulls, on se revelava la seva ànima infantívola, contrastaven amb la seva còrpora. Sovint ens aturavem a parlar amb ell. Què us diré? El tema era sempre, invariablement, el mateix: els seus treballs sobre la tuberculosi. De vegades el trobavem tot desanimat, tant, que ens parlava d'abandonar les seves recerques. Però, és que hauria pogut fer-ho? No eren elles la seva joia, i el seu turment, i la «justificació» de la seva vida de solitari?... Un altre dia, ens assabentava, content, de la coneixença que havia feta amb el doctor Pla i Armengol, el qual s'havia interessat tot seguit per les seves investigacions.

Més tard, en referir-se al seu col·laborador, el seu accent era francament optimista: els treballs avançaven, els resultats eren encoratjadors, hom petjava terreny ferm, l'esdevenidor era ple de promeses... Passaren dies. Trigavem a veure'l. El trobavem a faltar. Què s'havia fet d'En Ravetllat?... Un dia, la nova, ben inesperada, per cert, de la seva mort, car En Ravetllat aleshores semblava trobar-se en plena salut i amb més energies que mai, va sobtar-nos dolorosament. Després varem saber que, fins a les darreries de la seva vida, En Ravetllat havia descuidat la seva salut, preocupat solament per allò que popularitzava la seva intel·ligència i concentrava totes les seves il·lusions.

De com darrera seu En Ravetllat deixa, ensem que un exemple de treball, una obra, vos ho dirà, senyors, aciensadament, el doctor Pla i Armengol, al qual demanem que vulgui dispensar-nos per haver gosat envair els seus «dominis», com també ho preguem a la gentilesa de tots vosaltres, per haver-vos fet esperar amb les nostres paraules, inspirades per una pregona admiració al «veterinari de Salt», el moment de sentir al conferenciant que aquesta nit ha vingut a enaltir la tribuna de l'Ateneu de Girona.»

En Ravetllat i les seves investigacions

«Els gironins, per iniciativa de l'Ateneu de Girona, heu volgut dedicar un record a la memòria del vostre eminent compatrici Joaquim Ravetllat, demostrant amb això, una vegada més, l'exquisita sensibilitat d'aquesta vella i formosa ciutat, un dels pocs recones espirituals de Catalunya.

La biografia externa d'En Ravetllat és curtíssima. Nasqué a Salt l'any 1871. Fill del veterinari del poble, quan arribà a la edat apropiada ingressà a l'Escola de Veterinaria de Madrid, en la que cursà els seus estudis amb profit i lluïment. Acabada la carrera, tornà al seu poble natal, en el que va sustituir al seu pare i ha exercit fins a la seva mort, ocorreguda el dia 17 d'octubre de 1923.

Excepte el d'inspector municipal del «Mata-dero» del seu poblet, no ha desempenyat cap càrrec públic ni ha tingut cap mena d'honors

oficials. Externament, tota sa vida és la d'un veterinari de poble i res més.

I no obstant, Ravetllat ha sigut un dels més grans veterinaris d'Espanya, un treballador formidable, un profund investigador.

Pràctic eminent, l'autoritat que com a tal havia conquistat entre els seus paisans, la posà al servei de les grans corrents d'Higiene pecuària i a ell se deuen les primeres vacunacions en gran escala que es feren en el nostre país contra el mal roig dels porcs, lo mateix que la adopció de regles higiènic-dietètiques en la cria dels animals, que han donat per resultat una gran disminució en la mortalitat dels mateixos.

Això sol seria motiu suficient per a glorificar la memòria d'En Ravetllat. Assimilar-se ràpidament les noves conquestes científiques i convertir-se en divulgador de les mateixes i propugnador de llurs aplicacions higiènic-pràctiques, és cosa que sols saben fer i fan homes escollits.

Però aquesta és labor insignificant, al costat de les seves investigacions sobre tuberculosi.

De la mateixa manera que he dit que era curta la biografia externa d'En Ravetllat, tinc de dir ara que seguir cronològicament la seva vida de treball sobre la tuberculosi, seria la repetició contínua d'una mateixa nota. De poc després d'haver acabat la carrera començà a treballar sobre aquest punt, i encara que tingué alguns intervals de no treballar experimentalment, la tuberculosi fou ja per sempre més sa preocupació, i en ella treballà, sempre que pogué, fins a la mort.

La manera, externament monòtona i grisa, d'haver viscut i treballat En Ravetllat, fa, doncs, que no es pugui fer d'ell una biografia a la manera clàssica. Per això ni ho intentarem.

Però, en canvi, vist per dintre, la impressió que produïa Ravetllat, sa vida i sa obra, era ver-taderament enorme. Aquesta impressió és lo que vull procurar transmetre-us, encara que ha d'ésser amb molta dificultat, ja que la fraternal amistat que amb ell m'unia; la col·laboració íntima, millor dit, la fusió completa dels nostres treballs, de les nostres idees, durant aquests últims anys de labor intensa pels dos; la comunitat d'il·lusions i d'esperances; l'haver viscut junts llargues temporades de dificultats que a voltes semblaven insuperables i l'haver aconseguit junts la resolució de moltes d'elles; l'haver concebit junts, de tal manera, que ens seria més que difícil, impossible, poder separar la part individual de cada ú en l'obra comú; la nova visió de la tuberculosi; en una paraula, l'haver consagrat junts nostra vida a un ideal, a la nova concepció de la tuberculosi, ha fet que la seva

mort produís en mí un tal trastorn, que a pesar del temps transcorregut, sento que va a ser-me molt difícil donar d'En Ravetllat l'impressió que a mí va produir-me, la impressió que crec justa.

* * *
Vaig conèixer personalment a En Ravetllat per intermedi del meu molt estimat amic i eminent psiquiatra Dr. Salvador Vives, allavors director del Manicomi de Salt. En la visió clínica de la tuberculosi jo era un heterodoxe, però amb les doctrines bacteriològiques i patogèniques clàssiques, no trobava la manera d'explicar-me satisfactòriament lo que els fets clínics m'imposaven. Això va fer que tornés a les investigacions de laboratori que l'exercici de la professió m'havia obligat a interrompre i si bé anava obtenint resultats molt curiosos, per una falsa hipòtesis de treball estava tancat en un carreró sense sortida i no podia lligar el resultat de mes investigacions ni amb els fets clínics ni amb els coneixements clàssics. En això rebo un treball d'En Ravetllat, el lleigeixo, i, com si hagués estat preparat, uns quants dels seus experiments s'avenien perfectament amb lo que jo feia, i no sols explicaven lo que jo fins allavors no sabia explicar-me, sinó que juntat tot permetien entreveure una llarga sèrie de profitoses investigacions.

Vaig voler totseguit parlar amb ell: vaig venir a Girona, el Dr. Vives ens presentà, i, com si fossim coneguts antics, començarem a dialogar, abocant cada un, tota la sèrie d'idees i observacions que havíem anat recollint durant molts anys. Probablement, per primera vegada, En Ravetllat i jo ens sentíem compresos i això ens animava a estendre la nostra conversació cap a punts nous i poc a poc ens varem trobar amb què, si bé en carruatges diferents, anavem pel mateix camí cap al mateix lloc.

Ens varem identificar ràpidament, i totseguit varem veure l'esquema principal del treball a realitzar.

Fins aquest moment, la impressió que va produir-me En Ravetllat fou la d'un home que havia treballat molt, que havia meditat molt, que coneixia molt bé el problema bacteriològic de la tuberculosi i que tenia idees pròpies molt ben documentades amb fets també propis: una impressió brillant i reconfortant, com sempre—i això succeeix tan poques vegades!—que es trova un home que ha treballat i ha pensat per sí mateix amb més bon criteri que els demés.

Però al parlar del treball a realitzar i dir-li: «això heu de fer-ho vos», Ravetllat canvià per complet. L'home animat i brillant mentres par-

lava dels seus treballs i de les seves idees sobre tuberculosi, se transformà en un moment en un home caigut, desenganyat, desesperançat, al dir-li que devia tornar a treballar. «No,—va dir-me—jo no puc més: m'he debatut sol, en un recó de poble, treballant tota ma vida: he agotat els meus medis i les meves energies i, exceptuant els meus companys veterinaris que sempre m'han alentat, la primera persona que s'ha interessat en sèrio pels meus treballs heu sigut vos. Això desanima i junt amb la falta de medis ha fet que deixés de treballar. Vos sou més jove, esteu ben preparat per a fer-ho; tot lo que hem parlat, feu-ho vos... En và li replicava que jo era un clínic, que el treball de laboratori era en mí lo secundari i que m'era molt més difícil que a ell dedicar-me a un treball experimental com el que havíem esbossat: li insistia en què, quan d'aquest treball ne vinguessin derivacions clíniques, jo m'encarregaria amb molt gust de son estudi, però el treball de laboratori devia fer-lo ell.

No hi havia manera de convence'l. Se donava per agotat i no volia tornar a començar.

S'acostava l'hora de jo tornar a marxar i estavem porfiant cada ú, per a què fos l'altre qui emprengués el nou treball experimental, quan En Ravetllat me digué: «Està bé, tornaré a treballar si ho fem els dos junts. Tots dos acabem de esbossar un programa de treball: treballem els dos en ell i en lo que vingui. Junts, accepto: sol, no em sento amb ànims...» Li vaig dir provisionalment que sí, però que necessitava pensar com podia arreglar-me la feina abans de comprometre'm en sèrio i que tornaria a veure'l l'altre diumenge.

Vaig anar-me'n portant-me'n una impressió fonda, intensa, però que no acabava d'aclarir. Com era possible que aquell home tan entregat a una idea, tan brillant i animós parlant d'ella, se tornés un altre home al parlar-li de continuar son treball, cosa que es veia que l'espantava i que era al mateix temps la il·lusió de tota la seva vida? Allavors jo no la coneixia sa vida i no podia explicar-m'ho.

Vaig tornar al cap de vuit dies, ja decidit a treballar junts, i ens en varem anar a la seva casa de Salt per a planejar la repartició del treball. Al veure la seva casa, al veure com havia treballat sempre, vaig començar a comprendre: li vaig demanar dades de com havia realitzat els seus treballs anteriors i allavors vaig explicar-m'ho tot i tinc de dir que, si no hagués estat ja dispostat a col·laborar amb ell, al fer-me càrrec del perquè de l'estat d'ànim d'En Ravetllat, m'hauria decidit.

Ravetllat havia treballat sempre amb una escassetat de recursos i una falta de medis tal, que es necessitava tota sa gran vocació per a investigar en aquelles condicions i es comprenia que, per gran que la vocació fos, s'agotessin les energies.

Ravetllat, pròpiament parlant, no tenia un laboratori. El caldo i demés medis de cultiu, els feia en la mateixa cuina on se preparava el menjar i, més d'una vegada, solteró i casi ermità com era, el tenir ocupada la cuina per a fer medis de cultiu per als microbis, havia motivat que és quedés ell sense menjar calent.

Un traste vell de cuina era el seu plat d'autòpsies: gots, copes i xicles de son petit aixobar eren els recipients de laboratori: una sèrie d'aparells, la major part construïts per ell mateix, amb trastes vells, suplien els habituals en els laboratoris.... Exceptuant l'instrumental quirúrgic que necessitava per a sa professió, tubos, matrassos i un petit autoclave, tot lo demés no havia sortit de cap fàbrica d'aparells per a laboratoris, tot eren aparells de fortuna.

Vaig enterar-me allavors de com al començament de les seves investigacions, careixent de microscopi, treballava tota la setmana i el diumenge se n'anava amb totes les preparacions a Sant Feliu de Guixols, on residia un amic seu que en tenia, i allí les examinava, i se'n tornava a casa a treballar a cegues tota la setmana, esperant l'altre diumenge per a veureu-ho. Més tard, al «Matadero» de Salt compraren un microscopi per l'examen de les carns i això va estalviar-li els viatges a Sant Feliu.

Les investigacions que requereixen animals, sempre resulten cares. Ravetllat per als seus experiments va anar gastant conills i cobaies per dotzenes i per centenars, mentres va poguer comprar-los, però arribà un dia en que els diners no arribaven i no pogué comprar-ne més, i allavors, per a poguer acabar unes investigacions en curs, probà la rata de claveguera i, donant-li bon resultat, se dedicà a caçar rates i hi dedicà la quitxalla del poble, comprant-les a 5 o 10 cèntims, i cuidant-les ell amorosament en sa mateixa casa. Això motivà més d'una riallada mofeta de la gent del poble, que ja començaven a trobar estrany que un home que deien que era sabi s'hagués de dedicar a caçar rates per no tenir diners per a comprar conills.

Episodis per l'estil podria explicar-vos-en molts, però em sembla que n'hi ha prou per a fer-se càrrec de les males condicions en que havia hagut de treballar En Ravetllat. Però a mida que jo anava coneixent-les i veia la importància de l'obra que a pesar d'elles havia realitzat, la fi-

gura d'En Ravetllat s'anava engrandint als meus ulls i la impressió de simpatia i d'admiració era cada vegada més grossa.

Se citen en medicina molts investigadors que han treballat amb pena. No sé de cap que hagi treballat en les condicions de falta de medis, de isolament i de pena extraordinària amb què havia treballat En Ravetllat.

Està clar que d'això se'n ressentia ell i se'n ressentia la seva obra. No és veritat que amb privacions i sufriments se treballi més i millor. El mateix Ravetllat n'és una prova: els últims anys que hem treballat junts, comprant lo que ens feia falta (molt sovint havent-ho d'estalviar per altre costat, però al cap i al últim poguent-ho compra:) el treball d'En Ravetllat ha sigut major i millor que abans.

Però les males condicions en què havia treballat havien influït en ell.

Tots vosaltres l'heu conegut. En Ravetllat no era lo que se'n diu un home civil; un home que sent les múltiples inquietuts que sentim els homes cultes: per a ell no hi havia política, ni qüestions socials, ni música, ni pintura, ni arquitectura, ni filosofia, ni literatura (havia llegit i rellegit alguns clàssics i no havia passat d'aquí). En Ravetllat era una vocació, era un místic (amb totes les ventatges i tots els inconvenients dels místics) de l'estudi de la tuberculosi.

Vivint com un ermità sa vida de solteró: reclus en sa casa de poble: no comprès pels que el rodejaven, que motejaven d'il·lús a aquell home de vestir descuidat, pobre veterinari de poblet, que s'atrevia a negar lo que dogmàticament afirmen els que fan de sabis oficials en tots els països: sense comunicació amb altres investigadors, Ravetllat va haver de reconcentrar-se en sí mateix i isolar-se del medi hostil per a seguir son treball, i, més d'una vegada, per a satisfer aquest anhel, tan humà, de comunicació amb els demés, havia explicat llargament ses idees i sos treballs sobre bacteriologia de la tuberculosi, al primer pagès o menestral de Salt que volia escoltar-lo.

Com més anava coneixent sa vida, com més m'anava enterant de la pila d'anècdotes que la retrataven, més content estava d'haver-me decidit a tornar-lo al treball col·laborant amb ell.

Ben poc li va costar entregar-se de nou a la feina i a ses il·lusions de tota la vida. En realitat no desitjava altra cosa que poguer-ho fer.

* * *

Ravetllat era un home d'una capacitat de treball enorme. No era una intel·ligència ràpida; no feia varies hipòtesis de treball al mateix temps, disposat a anar-les probant per a elimi-

nar-les, si calia, una a una. Ell veia el problema en conjunt pocs moments, sols els suficients per a determinar quin punt concret calia en aquell moment estudiar, però allavols, ell treballava i pensava dies i nits seguides com si només hi hagués aquell punt a resoldre. Acabat l'estudi d'aquell punt venia el relacionar-ho tot altra vegada i a començar-ne un altre. I en cada punt hi posava una grossa quantitat de treball. Sobretot quan una cosa no ens sortia tal com l'havíem pensada, l'apurava, repetia els experiments moltes vegades com si a força de posar-hi treball l'hagués de fer sortir bé. Li costava molt de donar-se per fracassat i començar un camí nou. Semblava com si això li trenqués quelcom íntim o li exigís un esforç penós i per això furgava per tots els recons del camí vell, sense cansar-se, abans de canviar.

Quan teníem algun experiment en curs dels que hi donàvem molta importància, s'aixecava a la nit varies vegades per a observar, o la germinació d'un cultiu, o el curs que seguien els animals inoculats. S'entregava tot ell a la feina i no volia parlar de res més.

Jo, més vehement i potser, per una condició de clínic, més donat a no perdre de vista el conjunt, li parlava mentres treballàvem en un punt, d'altres que n'hauríem d'estudiar més tard, o d'experiments, en aquell moment marginals, que jo realitzava, i, sempre em feia la mateixa resposta. «No vos amohineu: ja ho farem això. Ara deixeu-me estar tranquil en lo que faig.» I, alguna vegada que jo havia arribat a obtenir algunes dades interessants, al comunicar-los-hi per a què les comprovés, sempre s'hi negava: «Quan acabi això, comprovaré lo altre: dues coses a la vegada no les vull fer.» Li semblava que fent dues coses a la vegada, encara que fossin parts d'un mateix treball, no podia entregar-s'hi de ple, com ell s'hi entregava.

Per aquest motiu el treball d'En Ravetllat era lent. A pesar de les ventatges innegables que té el fer sempre una cosa sola, i entregar-se de ple a la mateixa, com que hi ha investigacions que requereixen experiments que duren molt temps, l'haver d'esperar a haver fracassat en un camí per a emprendre'n un altre, fa que el treball s'allargui molt i algunes vegades no hi ha més remei que provar varis camins a l'hora.

Però, si era lent, també era bo. I era lent, no solament per sa construcció mental, sinó per sa manera de sentir. Ell no tenia pressa. Més d'una vegada, per a contenir mes vehemències, m'havia dit, parodiant a Hipòcrates: «La tuberculosi és llarga i nosaltres som curts: no és necessari que nosaltres sols fem moltes coses: si en fem

una i bona, ja haurem fet prou: si en fem més, millor», i afegia amb aquell seu somriure infantil: «hem de deixar feina pels altres.» Però, posat a treballar, no ho semblava pas que volgués deixar feina pels altres: tan grossos eren l'esforç i la vocació que hi posava.

I aquests últims anys havia treballat més que mai, ja que per fi podia treballar, no amb luxe, ni amb esplendidesa, que això no ens ho permetien els nostres medis, però sí amb comoditat, amb lo necessari i sense engúnies. Sempre recordaré amb emoció, els alegrois infantils que tenia cada vegada que compravem un aparell nou, o material suficient per al laboratori, o un cavall, etc. Quan jo anava a Salt després d'una compra, m'ensenyava les coses noves, col·locades en son lloc, vàries vegades, de la mateixa manera que una criatura ensenya unes sabates noves.

També quan li explicava resultats del nostre tractament en els malalts, m'ho feia repetir vàries vegades, i quan li portava notes o històries clíniques escrites, les llegia i les tornava a llegir varis cops en una tarda.

I una de les coses que han fet que aquests anys treballés més a gust, era que, per fi, veia salvada la seva obra, que abans de treballar junts, creia que es perdria. Ravetllat era treballador, però no batallador, i per a fer admetre heterodòxies, en ciència com en tot, cal lluitar. I ara lluitavem.

* * *

En Ravetllat ha viscut i ha treballat bé i content solament els últims anys de la seva vida, i en mig de la intensa pena que sa mort em produí, quan entravem en el cementiri del poble on quedà son cos, vaig tenir una de les emocions més profundes de la meua vida, al poder pensar que les meves relacions i la meua col·laboració amb ell, havien servit per alegrar-li els seus últims anys i per a salvar la seva obra, que probablement, quasi segurament, donat el buit que sempre se li havia fet, sense el treball en comú d'aquests últims anys s'hauria perdut totalment.

I quina és aquesta obra? Jo soc el menys indicat per a fer-ne l'elogi. Com tots sabeu, el nom d'En Ravetllat i el meu, van junts en la exposició de la nova concepció de la tuberculosi, i encara que en alguns punts, quan començarem a treballar plegats, fos ben diferent lo que cada ú aportava, el treball de tants anys en comú, ha fet que, en la concepció actual, ens seria ben difícil precisar la part que correspon a l'un i l'altre. De tots modes, quan ens ajuntarem, Ravetllat portava ja una concepció bacteriològica, com jo la portava clínica, i encara que el treball de aquests anys les hagi modificat molt, sempre

serà mèrit d'En Ravetllat l'haver arribat tot sol a planejar, amb fonaments d'experiments propis, una nova concepció bacteriològica de la tuberculosi. Si teniu en compte que aquesta malaltia és la que més investigadors absorbeix, si recordeu que Ravetllat treballava amb pocs medis de laboratori, però també amb poca bibliografia i sense les estimulants relacions amb altres investigadors, i a pesar d'això ell aixecava sa veu d'heterodoxe, contra tots, compendreu que això sol sigui prou per a glorificar la seva memòria. No hi fa res, que allò que ell havia planejat, ho haguem modificat molt després: no hi fa res que la concepció bacteriològica que sostenim ara, no sigui aquella: tota la part de bacteriologia ha vingut, partint d'aquella primera pedra que ell va posar. La ciència és un devenir continu i com més fets nous se van veient, més s'han d'anar modificant i completant les idees, però el mèrit d'En Ravetllat no en pateix gens d'això.

Mes si, per haver-se barrejat amb la meua, jo no puc fer l'elogi de l'obra d'En Ravetllat, perquè resultaria que m'elogio també a mí mateix, sí que puc dir-vos la transcendència social de aquesta obra, si, com tot fa creure, la nostra concepció, no ja bacteriològica, sinó total, de la tuberculosi és encertada.

Si no altres no ens equivoquem, seguint les nostres orientacions, se veu un camí clar i relativament fàcil per a acabar amb la tuberculosi. No vos parlo dels nostres treballs que ens han conduït a l'obtenció d'un serum per a tractar-la, perquè, socialment, si bé és molt important curar una malaltia, ho és molt més arribar a obtenir la seva desaparició. I, creiem no somniar, al dir que amb les nostres idees, el camí, per aconseguir aquest anhel de la humanitat tota, se veu molt més clar i fàcil.

Si tenim en compte que la tuberculosi és la causa d'una gran part de les malalties cròniques que pateix la humanitat i que és la causa, quasi, de la quinta part de les defuncions, compendreu bé, la importància extraordinària que té el poder combatre amb èxit aquesta malaltia.

L'haver treballat tota la vida amb la tenacitat, l'abnegació i el desinterès amb què treballà En Ravetllat per a obtenir aquest bell ideal, fa la seva memòria digna d'ésser honorada. I ho fora, encara que no hagués pogut contribuir a donar cap pas en avant, sols per el fet d'haver-se consagrat an aquesta tasca. Pot ser-ho més, perquè tot fa creure que el seu treball no haurà pas sigut estèril, sinó que resultarà ben profitós per la salut i la vida de la humanitat.

Els gironins i l'Ateneu de Girona, doncs, avui, amb aquest acte d'homenatge, pagueu un

deute a un home que ha treballat per vosaltres. Però, com que la societat actual no és massa bona pagadora amb aquesta mena d'homes que treballen per ella, i com, per altra part, En Ravetllat era, i és encara, a pesar de sa mort, el meu germà de treball, en nom d'ell permeteu-me que acabi dient-vos: «Mercès perquè vos recordeu dels qui treballen per al bé de tots. Moltes mercès.»

La obra de Ravetllat

Joaquín Ravetllat y Estech había nacido en Salt en 1871 y cursó la carrera de veterinario en Madrid, obteniendo la nota de sobresaliente en todas las asignaturas y el número uno, por oposición, entre los pensionados por el Estado al terminar sus estudios. Perfeccionó sus conocimientos de bacteriología en los laboratorios municipal y del doctor Ferrán, de Barcelona, dedicándose en absoluto, después de haber publicado algunos trabajos sobre veterinaria, a sus investigaciones sobre la tuberculosis.

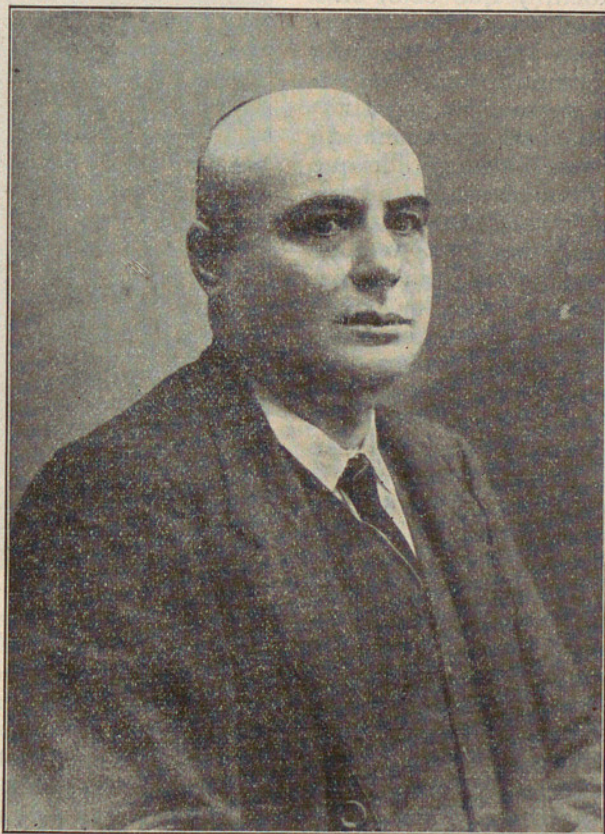
Como sus trabajos el imponían un sacrificio económico al que no podía atender por sí solo, las Asambleas Nacionales de Veterinaria celebradas en Madrid y en Barcelona, las Regionales de Santiago de Galicia, Ciudad Real, Castilla la Vieja y León y el Congreso de la Tuberculosis de San Sebastián pidieron al Estado una subvención para Ravetllat, y el 15 de julio de 1916 una comisión de veterinarios de la corte, en nombre propio y en el de importantes colectividades profesionales, reprodujo la petición al ministro de Instrucción pública, y además la mayoría de los veterinarios españoles, con un es-

píritu de solidaridad que les honra, elevaron telegramas al rey en el propio sentido. El resultado—triste es recordarlo—fué siempre negativo. Esto desanimó a Ravetllat, para quien la curación de la tuberculosis constituía una verdadera obsesión, y estaba dispuesto a abandonar sus trabajos, cuando halló un eficaz colaborador en el Dr. Pla y Armengol, fundando en Barcelona el Instituto que lleva el nombre de ambos.

Ravetllat dió cuenta del resultado de sus investigaciones en la *Revista de Higiene y Tuberculosis*, de Valencia, en la *Revista Veterinaria de España*, de Barcelona, y en la *Revista de Higiene y Sanidad Pecuaria*, de Madrid; habiendo publicado, entre otros, los siguientes trabajos, algunos de los cuales fueron extractados o reproducidos íntegramente por diversas revistas extranjeras: *Estudios experimentales sobre la tuberculosis, Representante saprófito del bacilo*

de Koch, Determinación de una tuberculosis puramente inflamatoria y rápidamente mortal en el conejo, Bacteriología de las diferentes lesiones de la tuberculosis experimental del conejo y del cobaya, Cultivo de un segundo antígeno no ácido resistente y parásito obligado contenido en el virus tuberculoso natural, Aislamiento del representante saprófito del bacilo de Koch, del virus tuberculoso natural, Herencia de la tuberculosis y su relación con la nueva bacteriología de dicha enfermedad, Estado actual de la nueva bacteriología de la tuberculosis y algunas notas inéditas de pasados experimentos, Tuberculosis tóxicas y atóxicas, Ensayo de una nueva patogenia de la tuberculosis, Diferentes tipos del

bacil de Koch i de la bacteria tuberculosa, i reversibilitat d'aquests tipus, Curación de la tuberculosis, y, en colaboración con el doctor Pla

† JOAQUIN RAVETLLAT Y ESTECH

y Armengol, *Transformació in vitro del bacil de Koch en bacteria A, Contagio natural de la tuberculosis y manera de efectuarse la penetración del bacilo de Koch a través de los epitelios sanos, y La bacteria de la tuberculosis*, en el que se ha sistematizado, por fin, una concepción bacteriológica completa y articulada.

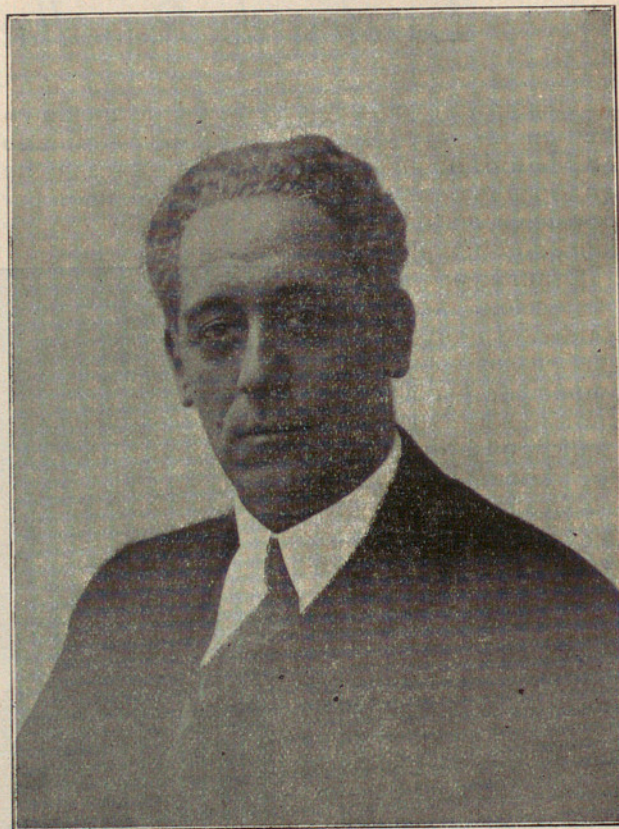
Hablando de las teorías de Ravetllat, el doctor Pla y Armengol, en 1917, formulaba este juicio, que ha sido confirmado en parte por las investigaciones posteriores: «Ravetllat, como tantos otros (y esto parece cada día más cierto), sostiene la teoría, anunciada primero por Ferrán, de que la bacteria tuberculógena no es únicamente el bacilo de Koch, sino que hay una bacteria tuberculógena saprofítica (representante saprófito del bacilo de Koch), que en virtud de las transformaciones que experimenta en su adaptación al organismo, se convierte, pasando por una fase intermedia mal llamada corpúsculo de Múch, en bacilo de Koch, y que éste, ante las reacciones defensivas del organismo, revierte otra vez en representante saprófito (bacteria no ácido-resistente, generalmente Gram negativa y que puede cultivarse en medios negativos pobríssimos). Pero Ravetllat se diferencia de Ferrán en que, así como éste ha sostenido que son varias las especies que pueden transformarse en bacilo de Koch, aquél sostiene que el representante saprófito de este bacilo es una especie completamente fija y que su transformación, pasando por la fase intermedia, en bacilo de Koch, no representa transformación en especies microbianas diferentes, sino que son diferentes formas de presentarse una misma especie bacteriana, las cuales se adoptan en la defensa contra los ataques del organismo infectado; así, el bacilo de Koch es la forma de defensa, la forma resistente, a la que llega inmunizándose contra los anticuerpos orgánicos de la bacteria tuberculógena.»

Inversamente, según el propio Ravetllat, el organismo lucha con ventaja contra el bacilo de Koch, transformándolo en su representante saprófito, y contra éste la defensa es más fácil y se poseen siempre anticuerpos. Esta idea madre, que Ravetllat ha expuesto ampliamente y con derivaciones interesantísimas, ha sido corroborada por una serie de hechos experimentales, la mayoría del mismo autor, y en los últimos tiempos en colaboración con el Dr. Pla y Armengol.

El Dr. Pla i Armengol

El Dr. Pla i Armengol (Ramon), meritíssim col·laborador del Sr. Ravetllat en els estudis sobre la tuberculosis, va néixer al poble de l'Alentorn (Lleida), el 1880.

Va estudiar les primeres lletres a Agramunt i el batxillerat a l'Institut de Lleida, cursant després la carrera de metge a la Universitat de Barcelona, on va llicenciar-se en 1901. Els

únics catedràtics del qual conserva bon record per llurs ensenyances, foren: Luanco, de Química, Robert, de Patologia i Clínica mèdiques, Fargas, d'Obstètrica i Ginecologia, i Giné i Partagàs, de Patologia quirúrgica, dels quals fou un deixeble conscient i infatigable.

Acabats els estudis de medicina, el Dr. Pla i Armengol va exercir durant tres anys a Albera, poble de vora Lleida, on va preparar el doctorat, que va fer a Madrid, pel juny del 1904, llegint una tesi molt notable i documentada, sobre «La dieta hídrica y los evacuantes en el tratamiento de las toxi-infecciones gastro intestinales agudas», que es va publicar en català l'any 1907.

Establert a Barcelona a la tardor del 1904, el Dr. Pla i Armengol va ésser metge intern de l'Hospital de la Santa Creu, auxiliar del Laboratori de Bacteriologia de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya i metge del Dispensari instal·lat a Gràcia pel Patronat de Catalunya per la lluita contra la tuberculosi, posant de relleu, en tots aquests càrrecs, excepcionals condicions per al conreu de la medicina, a la qual ja s'havia dedicat el seu pare, el doctor Pau Pla, que fou un dels metges més reputats de les comarques lleidatanes.

Conegut ben tost el Dr. Pla i Armengol per les seves investigacions mèdiques, va ésser cridat per a pendre part activa en les tasques dels organismes científics de la nostra terra, formant part de la Junta directiva de la dita Acadèmia i de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, de la qual va fer la dissertació inaugural del curs de 1916-1917.

També va ésser ponent dels temes «Règim alimentiu en les malalties de l'aparell respiratori» i «Tractament de la septicèmia tuberculosa» en els II i III Congressos de Metges de Llengua Catalana, que varen celebrar-se en 1917 i 1919, respectivament.

Especialitzat, ja de quan era estudiant, en els estudis sobre la tuberculosi, que tanta renomada li han donat, el Dr. Pla i Armengol va pendre una part molt activa en el VII Congrés Internacional de la Tuberculosi, celebrat a Roma l'any 1912, en el que va llegir cinc comunicacions, que varen interessar vivament el docte auditori.

El seu treball més important és el titulat «Diagnòstic precòs de la tuberculosi pulmonar», únic llibre contemporani de medicina en català, el qual fou traduït en castellà. Es una obra d'una estructura completament original, amb moltes observacions personals, com va posar-ho de relleu la crítica nacional i de l'estranger, reconeguent la seva transcendència.

El Dr. Pla i Armengol col·labora en els «Anals de Medicina» (de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya), en la «Revista de Ciencias Médicas», de Barcelona, en «La Presse Médical», de París, i en altres publicacions, havent publicat, entre altres, els següents treballs, la scla enumeració dels quals dona idea de l'activitat científica de l'autor: «Per la clínica», «Mode d'administrar els amares», «Mode d'administrar els alcalins», «Autorentat gàstric», «Exploració de l'estómac sense sonda», «Hipòtesis per a explicar els moviments míms dels catalèptics», «La papilla bretona», «Casos de contagi del xarampió», «Cas d'espectoració

considerable de líquit biliar per probable comunicació hepatopulmonar», «L'acidesa urinària i sa persistència en el diagnòstic i en el pronòstic de la tuberculosi pulmonar», «El «dolorsenyal», procediment de Level per a delimitar l'estómac», «Un cas d'amnèsia retrògrada i de fixació», «Sur la valeur clinique des réactions diagnostiques à la tuberculine», «Albuminorreacció dels esputs», «Casos de polineuritis després de l'administració del fosfat de creosota», «Sobre la medicació dels compostos de fosfor», «El problema social davant l'Higiene», «Un cas de mort després de l'extirpació d'un focus de supuració antic», «Un cas en què fracassà el clorhidrat d'emetina», «Complicacions del neumotorax artificial», «Sobre l'antitèrmia en el tractament de la febre tifóidea», «Las aguas de Barcelona desde el punto de vista higiénico», en col·laboració amb els doctors G. López i A. Presta, «Cròniques sobre el tifus i l'estat sanitari de les aigües de Barcelona», «Nota sobre el tractament de la febre melitenses», «Conveniència de tractar els trastorns rinofaringis en els tuberculosos pulmonars», «De com no s'estima la vida i per què», «Sobre el tractament de les hemoptisis en els tuberculosos pulmonars», «Tractament de la febre en els tuberculosos pulmonars», «Contribución al tratamiento de la fiebre melitensis», «Contribución al tratamiento de las pleuresías», «Sobre algunos síndromas tuberculosos», «Preparación de una autovacuna-esputo y sus resultados clínicos», «Transformació in vitro del b. Kock en bacteria tuberculògena A.», en col·laboració amb el Sr. Ravetllat, i «Coagulabilitat de la sang i hemoptisi en la tuberculosi pulmonar», en col·laboració amb S. Armendares.

En aquests darrers anys, com ja hem dit abans, el Dr. Pla i Armengol ha donat un gran impuls als treballs del malaguanyat Ravetllat, enriquint-los amb les pròpies experiències dels problemes de la tuberculosi, i havent publicat sobre aquests estudis «Concepto clínico de la tuberculosi según la bacteriología y patogenia de Ravetllat-Pla», «Sobre un nuevo concepto de la tuberculosi» i darrerament, junt amb En Ravetllat, la gran monografia «La bacteria de la tuberculosi», en la què es descriu d'una manera complerta, per primera vegada, la nova concepció bacteriològica d'aquests autors, i a ell se deu també la fundació de l'Institut Ravetllat-Pla.

Paisatge de tardor

La mar és calma i blanquinosa; sembla talment que hagin escampat oli en sa planura, on serpegen petites ombres blaves produïdes per lleus onades somortes. En l'horitzó la calitja vermelleja sobre la línia clara del mar.

Vols de centenars de gavines s'apleguen vora la costa, gronxant-se com barquetes de paper sobre les minúscules ones.

La gent ompla els olivars, recollint les negres olives escampades per les trevesseres. La fortor de l'oli nou s'espargeix pels carrers i places, eixint dels trulls, que treballen dia i nit.

Els pescadors aprofiten el bell dia per anar a cercar grotas i a pescar calamarsos.

Una nuvolada cendrosa tot d'una treu el cap per la muntanya, i en un moment cobreix el cel; les ànimes de gat, stubils i lleugeres, passen per l'aire i es posen sobre el mar; allà lluny, a l'horitzó, una ratlla de vent pinta d'un color moradenc l'aigua, i algunes ratxes perdudes, vora en terra, clapegen amb taques fosques sa blancura, que ja ha enterbolit la nuvolada.

La ratlla llunyana del vent avança. Com un espectre es veu sortir de la punta el pailebot que ha passat de bon matí vers el Cap de Creus, semblant una au espantada buscant refugi a dins del port.

Més enllà, les parelles del bou venen del «bordo» cap en terra, i el vol de gavines s'agita, pres d'estranya frisança, arran de les ones.

Els bots dels pescadors giren cap i cúa, i a força de rem, depressa, depressa, venen cap a la costa.

En la llum del cel, en les remors de l'aire s'endavina el mal temps que s'acosta amb marxa furienta. Ja comencen els barberols a arremolinar la pols, i giravolten per l'espai les fullesgrogues dels ceps, les daurades papellones de latardor.

Cau un petit ruixat de fredes gotes, missatgeres de la neu de la muntanya, i al rostre s'hi sent com la impressió d'una mà gelada que vos tires enrera. Es la gropada que arriba, retronjint com un tro i fent tremolar la terra com un terratrèmol.

En un moment s'ha apoderat de tot; núvols de pols i caragols de fulles l'assenyalen enlaire; les onades que retorsen llur escuma, anant-se'n cap enfora, la fan veure en el mar, i els

arbres, que es dobleguen i senten esqueixar-se llurs branques tendres, des de lluny la mostren en la muntanya.

Se sent el galop de sos esquadrans desbotcats, i un batement furiós de portes i finestres, mentres cau de per tot el calsobre, i s'aixeca de la terra el pedreguet com si fos sorra.

Totjust toquen al mar les rabentes ratxes, arrenquen plomeralls d'aigua polsejada, que més enllà són vels finíssims que voleien sobre les ones, i, endins, agombolament de núvols transparents i irisats, pols, de granet de vidre volador o fum blanc i lluminós, amb brills d'escuma. Tot és una fumera, com diuen els mariners. Els esculls de l'entrada de la badia no es veuen, coberts pel teló d'impalpable glassa que s'alça contínuament de la masegada planura líquida.

Es la mestralada triomfadora, que des dels alts cims baixa a apoderar-se del mar, i s'ensenyoreix de Catalunya, del Rosselló i de la Provença, lligant-los i fent batre llurs cors amb el mateix ritme. El cel s'és fet blau, intensament blau, al pas del vent dominador, del mestral que regna en nostra terra des que la conegueren els homes, i que ha vist passar pobles, desfer-se races i desaparèixer nacions, mentres que ell sempre dura. Son alè imprimeix senyal a tot quant toca; els homes i les encontrades reben el segell de son domini. Està renyit amb la feblesa i cal ésser fort per a resistir ses fermes embestides. Quan vol, com avui, gosa del mar tot sol, fent fugir a tothom com un amant gelós de sa estimada.

Platja de Cadaqués

Cliché Dalmáu Carles, Pla, S. A.

La gent torna depressa dels olivars, on el vent arrenca arbres d'arrel, i tothom cerca aixopluc. Molts bots han tingut de quedar-se per les platges més properes. Una parella del bou, que no ha pogut entrar al port, ha cercat el redós de la costa d'enfora.

Passen pel cel, verament desbocats, núvols grocs i cendrosos, color de ventre de conill, núvols esqueixats que, al passar, deixen caure els bufaruts que fan trontollar tot el poble.

Toquen a moris. Ha clucat per sempre més els ulls un jovenet que patia del pit; ha sigut arrebatat i traginat com les fulles seques i encarca des que esperen el vent de la tardor.

El pailebot ha donat un cap a la costa, puix amb les estrabades son vell patró tem restar sense àncora. I quan està segur, baixa a terra i se'n va a saludar als mariners retirats, reunits en un devall emblanquinat, que ostenta en ses parets els retrats d'En Pi Margall, d'En Robert, d'En Verdagner, d'En Salmeron i d'En Krüger.

Allí estan jugant al solitari, aixecant de quan en quan els ulls per a veure els barcos que passen. Avui els posseeix per complert la mestrallada; tots són ulls per a veure com s'en tornen

foragitats del golf els vapors que gosen intentar sa travessia.

El vell patró hi entra com sol entrar-hi sempre que el mal temps el porta per aquí. Fa anys que des de Tarragona porta el vi del Priorat a Portvendres, per a fer-ne aperitius que després nosaltres bebem com cosa forastera.

Tots s'aixequen per a saludar-lo, i al encaixar li pregunten:

—Com és, Mussiu Vidal?

—Ja ho sabeu—respon, sense treure's la pipa de la boca.—Com sempre: esperant l'hora. Cada matí, al obrir els ulls, me prenc el pols i quan sento que bat, llavors dic: Cal llevar-se, Mussiu Vidal: encara et toca un dia més de càrrega.

Tots se posen a riure de l'acudit, que ja coneixen per haver-lo dit altres vegades, i el fan seure en un tamburet, al costat de la taula, on n'hi ha un que fa el solitari i sis que l'ajuden.

A fora se sent xiular el vent enfurismat, i de tant en tant arriben remors que creixen i minven, semblants a la cridòria del poble revolt en la plaça pública.

† FREDERIC RAHOLA

Cadaqués.

Dues heroïnes

Llúcia Jonama de Fitz-Gerald

Hi havia a Girona, l'any 1809, una dama empordanesa arborada de patriotisme: Na Llúcia Jonama, nascuda a La Bisbal el 18 de març de 1785, casada feia dos anys amb un d'aquells ardis irlandesos que varen venir a pendre part en la lluita antinapoleònica: Llatí Fitz-Gerald, tinent de granaders del regiment d'Ultònia.

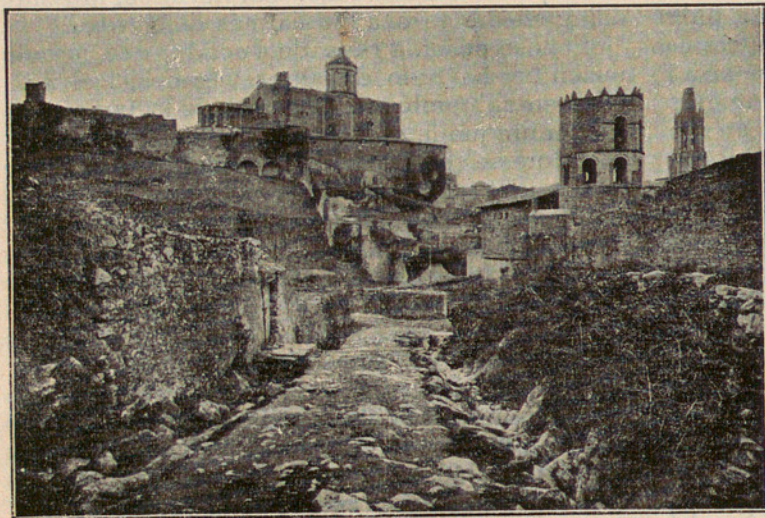
Aquesta dama ja s'havia remarcat l'any 1808 al castell de la Trinitat de Roses, del qual era governador el seu marit, assistint i guarint els ferits. Presa aquella plaça, Fitz-Gerald va ésser destinat a Girona i Na Llúcia fou nomenada comandanta d'una de les esquadres de la companyia de Santa Bàrbara, destinada a l'antiga placeta de Sant Pere, per atendre la bateria de Sant Narcís, el baluard de Sant Pere, les Sarracines i altres llocs fins al portal de Sant Cristòfol, a la torre de Gironella.

Amb el llacet vermell, distintiu d'aquelles dones heroïques, sobre el colze del braç esquer, hom veia a la senyora Fitz-Gerald pertot, coratjosa i activa, sense recordar-se d'ella mateixa,

essent l'admiració dels mateixos enemics, sobretot a la jornada del 19 de setembre, en què els assetjants varen emprendre l'atac general contra la ciutat. L'italià Vacani, que va figurar en el setge, sota les ordres del general Pino, va dedicar a ella i a la seva esquadra aquests mots, que constitueixen tot un homenatge: "*... le donne raccolte in compagnia sotto il comando della Fitz-Gerald si recarono alle breccie o si tennero in luoghi convenienti onde compire in modo il piu sollecito, ove il bisogno il richiedeva e col coraggio che in tutti trasparava, il generoso ufficio di raccogliere i feriti e recare soccorsi e provigioni ai difensore.*"

Els serveis prestats per Na Llúcia Jonama i les dones que ella comandava figuren en marcial ordre del dia, les quals palesen que elles compliren, amb menyspreu de la pròpia vida, les missions més perilloses que els foren confiades. Els defensors no podien pas tenir millor estímul. El general francès Saint-Cyr ho reconeix noblement, amb aquests mots entusiàstics: "*Quel motif d'émulation pour les hommes composant la garnison! Pouvaient-ils rester en arrière de ces heroïnes du patriotisme? Pouvaient-ils, en un mot, le ceder en valeur à des femmes?*"

Tots els sacrificis foren inútils. La sang s'havia vessat debades. Per més que hom, en ple deliri, tanqués els ulls a la realitat, calia pensar en retre's a l'enemic. L'únic que podia oposar-s'hi, el general Alvarez de Castro, estava greument malalt, combregat i extremaunciat. No hi havia remei; els francesos entrarien a Girona i qui sab si la cremarien pels quatre costats! La decepció degué ésser gran per la senyora Fitz-Gerald, la qual aleshores va tenir un gest que revela, ensem que l'odi que covava en son pit contra els invasors, el seu noble orgull i el tremp de la seva ànima.

Camí de Montjuic

Cliché Dalmáu Carles, Pla, S. A.

Mentre tenien lloc les negociacions per la capitulació i estaven sospeses les hostilitats, la gent recorria les muralles, esguardant amb curiositat als francesos. Aquests, en veure passar els gironins, lívids com espectres, per les bretxes, amb aspecte famèlic, se sentien commoguts i els oferien, en senyal d'amistat, pa i altres menjars. Alguns tenien escrúpuls; d'altres allargaven els braços i ho acceptaven: tanmateix, l'oferiment era ben temptador per als que feia tant de temps que estaven mancats del més necessari. Fet i fet, aquests devien pensar que els francesos no trigarien gaire a entrar a la ciutat. Per què continuar fent-los mala cara, si ells volien ésser amics?

La senyora Jonama de Fitz-Gerald, tota ànima, no compartia pas aquests sentiments. Aquell espectacle la revoltava, i amb mots durs, baronívola, plena de magestat, renyava als que gosaven acceptar coses de l'enemic. Llavors un oficial francès s'acostà a la dama i amb

molta polidesa va oferir-li una cistella curulla de viandes. La Fitz-Gerald, sense vacil·lar, va rebutjar altivament l'ofrena, dient que ella no volia res dels francesos, ni tansols menjar. Bella espiritualitat! El napoleònida degué restar confós i avergonyit. Hom conta que, davant aquell gest, alguns dels que havien acceptat coses de menjar, les llançaren.

La dama que així obrava era tot un caràcter. Segurament que ella no va pas contribuir amb la seva presència a l'esplendor dels balls oficials que l'il·lustre senyor baró de Gerando, intendent del departament del Ter, donava en el seu palau de la immortal ciutat, durant la dominació napoleònica, i als quals s'ha dit que acudien les dames més elegants i les senyoretetes més gentils, oblidant el passat...

Maria Angela Bivern

Una altra de les dames que va excel·lir a Girona llavors de la gesta del 1809 va ésser la Maria Angela Bivern, comandanta de l'esquadra de Santa Dorotea, de la companyia de Santa Bàrbara, que tenia assenyalada la plaça del Vi, per a socórrer el pont de Sant Francesc, el baluard de la Mercè i la mura la fins al quarter d'Alemanys.

La seva juvenesa—aleshores sols tenia 22 anys—no li impedia pas d'acomplir les accions més arriscades, sovint amb vertadera temeritat. En els dies de més traüt, quan les bateries enemigues no donaven un moment de repòs a la ciutat, hom la veia pertot: fins pujava al cim de les torres i a Montjuic, on ella mateixa, amb admiració dels soldats, pegava foc als canons i als morters. Les bales no l'espantaven pas i la fortor de la pólvora li era esdevinguda familiar. A la torre de Sant Joan, que havia volat per descuit d'un artiller, el 8 de juliol, resultant 18 soldats morts i 8 ferits, ella va ajudar a treure aquests de sota les desferres i a tancar els ulls als morts.

Una ciutat que comptava amb dones d'aquest tremp no podia pas capitular, enc que vingués a assetjar-la el mateix Napoleó; però, abandonada Girona a les seves soles forces que s'acabaven d'exaurir, els francesos a la fi varen entrar-hi i la dominaren durant quatre anys. Maria Angela Bivern va tenir, tanmateix, una compensació als seus sacrificis, i fou que, en tornar Ferran, ella tingué la sort de besar-li l'augusta mà moltes

vegades i oferir-li els seus serveis, contant-li de passada les seves gestes. La Història no diu pas si aquell rei, traïdor a la seva pàtria i culpable de totes les ingrattituds, va avergonyir-se d'aquest homenatge.

Però, era ben desinteressat l'homenatge de la dama heroica al rei que tornava? La Bivern esperava un premi; car no tot se fa, en aquest món, purament per la glòria. Mes va donar-se el cas que el tal premi fou concedit a la seva germana Magdalena, que també havia figurat en la defensa de Girona, i que va treballar de sota mà per a obtenir una condecoració que no li pertocava. Hom endavina en tot això un petit drama domèstic que degué transcendir ben tost a la ciutat. El cert és que Maria Angela va acudir al rei, aconseguint que el 24 de juny de 1816 li fos atorgada, com a indemnització, una pensió anual de 250 ducats i la creu dels defensors de la plaça.

El general Fournas, que admirava les qualitats de la Bivern, va adreçar-li una afectuosa

lletra de felicitació, i a l'ensems li deia que, ja que calia ésser útil a la pàtria i al rei d'altra fàisó, escollís un minyó de Girona, perpetuant així la bona casta dels seus defensors. Maria Angela va trigar encara quatre anys a seguir el consell de Fournas, casant-se amb l'hisendat Francesc Vilaret i Patxot.

Hom pot veure al Museu de la ciutat el retrat de la Bivern, morta a Palol d'Onyar el 1845.

Invisible, un raig de glòria es posa sobre el front d'aquesta dona heroica. Hom pensa, en veure-la, en el petit drama que va esclatar entre les dues germanes que es disputaven els honors d'haver contribuït bravament a la defensa de Girona. I la glòria de la gesta en queda, per un moment, entelada. Sens dubte no hi ha res d'absolutament desinteressat damunt la terra i els mateixos herois se mouen de vegades per petites vanitats de què hom ni tansols arriba a haver esment.

CARLES RAHOLA

Sobre la psicologia col·lectiva dels gironins

I

Es indubtable l'acció modificadora que les condicions especials del terror i de l'ambient, ço és, tot el que constitueix el «medi», exerceixen damunt de l'home: aquestes condicions són les que determinen que els habitants d'encunrades de vegetació pobre, tinguin que portar, fatalment, una vida dura i nòmada, mentre que els que viuen en comarques de mitjana fertilitat la porten més plaenta i sedentària.

Es clar que, en l'estat actual de comunicacions, l'home pot alleugerir-se un xic de la inexorabilitat d'aquestes lleis naturals: però el fet és que, de sempre, els pobles habitants de comarques poc fèrtils han degut dedicar-se, amb preferència, a la vida de «pastors»: els qui habiten les comarques voreres als rius o les valls fecundes, han devingut «agricultors», i els que viuen en llocs emboscats o selvatges, les condicions d'aquell indret els ha fet «caçadors».

Aquestes habituals ocupacions imprimeixen un marcat caràcter específic en les disposicions, gustos i costums dels pobles: així, les feines placèvoles del camp donen als agricultors un caràcter reposat: són temerosos de Déu i, amb excés,

previsors: els pobles pastors, forçats a canviar de terres quan les pastures minven, viuen més deslligats del terror: els plau l'aventura, i solen comportar-se com a pobles eminentment guerrers: tal és el cas de molts pobles de l'Europa-Central.

II

Els conceptes anteriors ens han semblat convenients per a sentar bé el procés col·lectiu psicològic dels habitants de la nostra ciutat i rodalia.

Els trets fisonòmics es solen transmetre de pares a fills: moltes disposicions intel·lectuals i morals també. En una ciutat petita, la homogeneïtat de vida que porten molts de sos habitants, determina, al llarg, cert caràcter dominant en ells: és aquesta habitud de la majoria la que plasma, en bona part, la psicologia col·lectiva de aquella ciutat. Mes no rau pas únicament en això: cal comptar també amb les importacions que al fet biològic de la ciutat indígena, hi aporten les gents que, procedents de comarques alienes o de ciutats foranes, venen a viure la vida d'aquella ciutat.

La psicologia d'un poble té, doncs, com origen dues sèries de causes: causes d'ambient i causes d'importació.

Les causes d'ambient les determinen: la situació topogràfica, el paisatge, el clima i la major o menor fertilitat de la terra.

Les causes importades, rauen en les immigracions, en els grans fets històrics que trasbalsen els pobles, i en les gestes i malvestats de les guerres.

III

Imaginem-nos Girona en els primitius temps de la seva fundació: el pla de Salt anava encara dessecant les aigües que aci i allà havia deixat l'escolament del llac terciari: el Ter remorejava al peu dels petits turons damunt dels quals és bastida avui la part més vella de la ciutat.

Els homes primitius, que, ja en ple quaternari, habitaren les margenes del riu, des de Sant Julià fins al Passteral, veieren que el pla de Salt, al perdre els aigües, els oferia una fertilitat superior a la migrada que disfrutaven en les petites zones voreres: la vida els seria allí més placèvola que en les margenes del riu, moltes vegades delmades per les riuades de tardor: i compregueren que els turons de Girona els oferien lloc a racer de les inundacions que periòdicament anorreaven, en el pla, la migradesa dels seus axuars.

Mes heus-aquí que pobles pastors forasters, en son romiatge nòmada cercant pastures, feren irrupció per les nostres contrades: els seus remats esquilmaren les collites, i la rapacitat de les gents vingudes feu desaparèixer els graners curulls dels primitius gironins.

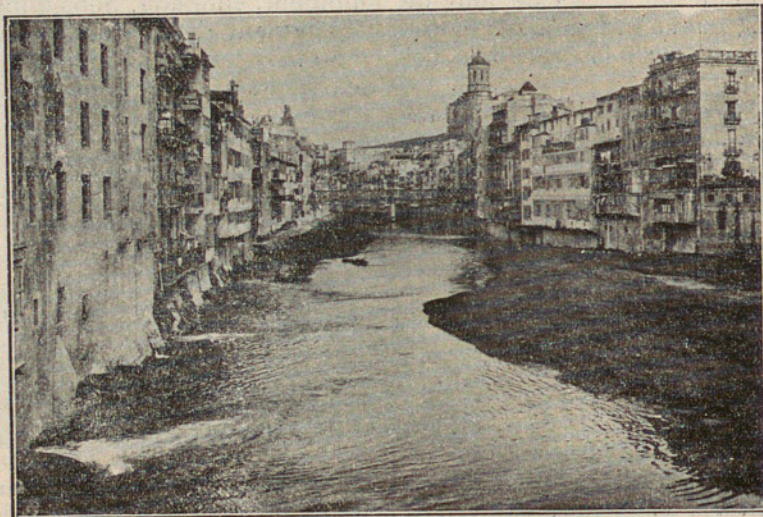
Passà l'allau de la invasió i els naturals de la nostra petita urb, plens d'alarma davant l'espoli sofert, pensaren en la manera d'oposar resistència a un allau futur: encerclaren el clos de les seves barraques i graners d'un cinturó de pedra, el qual defensarien amb tot el seu braó, esmerçant-hi la vida, si això calgués: és a dir, sorgí la primera muralla a la ciutat: restes d'aquells

murs ciclòpics, poden encara avui veure's en el basament de les muralles de les «Aligues».

No pretenem pas seguir les vicissituds per les quals passà Girona en l'escolament dels anys, car no és pas propòsit nostre fer un estudi històric de les seves gestes: desitgem només fer observar que els primitius pobladors de Girona degueren forçosament ésser agricultors: però que les invasions varen tenir que fer néixer en ells un cert esperit bèlic, per afrontar les allaus que, de pobles invasors, gots i visigots principalment, delmaven, de temps en temps, les fèrtils terres del Migdia i del Sud.

Oberta la calçada romana vers les províncies d'Espanya, i situada Girona en una de les etapes

d'aquest camí, les lluites se succeeixen a les nostres contrades: i amb la formació dels petits estats feudals, durant el transcurs de l'Edat Mitja, no tenen gaire repòs les ofrenes dels gironins: els moros la dominen: els francs la reconquisten: Girona és el lloc d'atac per l'invasor i de defensa per l'invadit: té el trist privilegi de les ciutats de frontera.

Perspectiva del riu Onyar en atravessar la ciutat

(Cliché Dalmáu Carles, Pla, S. A.)

IV

La població de Girona, durant l'Edat Mitjana, està integrada per algunes famílies nobles i, en el restant, per gents humils, dedicades a modestos oficis, i per clergues i monjos, que, arredossats a les ciutats amurallades, exercien, en la nostra petita Girona, un gran ascendent espiritual damunt la població.

Fruit d'això és el caràcter religiós de la Girona medieva, les lamentables violències tingudes mantes vegades amb els jueus veïns de la ciutat, i la desproporció enorme entre la riquesa de les construccions civils i les eclesiàstiques de aquella època: a l'entorn de les obres mestres de la Catedral i de Sant Feliu, s'hi arredossen les cases humils dels barris vorers. Les gents sacrificaven tota bellesa, tot confort en la casa llur, per po-

guer bastir més esplendorosament el temple de Déu.

També influïa en aquesta inhibició de tota pompa urbana la constant i colpidora amenaça de la guerra: per què construir bellament les cases, si vindria un setge i ho destruiria tot!!

Aquesta impotència col·lectiva per a plasmar una vida urbana, feia als gironins apocats en tots els afers ciutadans: l'urbanisme hi és desconegut: les construccions s'agombolen sense pla i miseriosament, i les gents viuen una vida orfe per complert de la més petita espurna d'una ampla visió ciutadana.

Els voltants més propers a la ciutat, la part de les Pedreres, és pobre i àrida: més pobre, per quant l'existència, prop d'ella, de fortificacions, fa perillós cap conreu: els camps s'extenen a l'altra part de riu, i les hortes pel Mercadal. La ciutat està mancada de vies amples aon cercar esbarjo la gent, o, almenys, pendre-hi el sol a l'hivern: tot això determina un encauament de la població i un ferm predomini del caràcter individualista por damunt de tota manifestació cordial col·lectiva: el gironí feia un sacrifici per l'amic cordial, però era incapàs d'ofrenar una generositat a l'engrandiment de la població.

Aquesta humilitat i tímidesa de les gents, feia que els moviments de revolta hi sigan molt clars, i que, àdhuc en els actes de més entusiasme, no es desfogui mai aquest, mantenint-se sempre dintre d'unes normes prudentes de bon seny.

Pel que fa referència al període dels setges de 1809, és opinió nostra, sense que això vulga significar un regateig de glòria per aquells avantpassats, que la exaltació religiosa i la suggestió del cabdill, a l'ensem que les dures mides de repressió per aquest emprades, foren els forts motius que plasmaren aquella ferma resistència i aquell estoïcisme i menyspreu de la mort.

Durant els bons temps d'imperialisme de la casa d'Aragó, quan els catalans dominaven el Mediterrà i les gents de les nostres costes portaven, al seu retorn, els aires orejadors d'Itàlia i Grècia, per tot Catalunya s'extén una puixança mercantil i una correntia d'importació del gust italià i oriental. Girona, encar que en menys grau que altres poblacions, gaudeix també d'un cert renaixement constructiu, resultat del qual és la edificació dels casals dels carrers de la Força, de Ciutadans i d'Albareda, alguns d'ells restaurats a les primeries del segle XIX.

V

Girona, oberta a les correnties de la Provença i del Rosselló durant molt temps de l'Edat Mitja, en rebia d'aquelles comarques tots els

avenços i totes les inspiracions: en l'Edat Moderna veu canviada la seva orientació: les guerres l'han enemistada de França: la frontera devé com una muralla de la Xina, i això és doblement llas-timós, car el gironí no reb orientacions de la ferma cultura francesa dels segles XVIII i XIX, ni es nodreix de la sava d'urbanisme que informa la vida interior de les ciutats germanes, Narbona, Montpel·lier i Nimes.

L'empobriment de les comarques, conseqüència a l'empobriment general de Catalunya, com a resultat de les guerres d'Espanya i de la minva que el descobriment d'Amèrica porta als ports del Mediterrà, cau també damunt la nostra ciutat, qual màxim dessangrament correspon al primer terç del segle XIX: la seva població, en lloc d'augmentar, minva: els oficis es desenrotllen miseriosament i els bons artífexs deuen emigrar: la humilitat de les gents degenera en servilisme i en una manca de fe en les pròpies energies i activitats.

Es fa la divisió d'Espanya en províncies, i és aixecada Girona en capitalitat d'una d'elles: això crea a la ciutat una correntia d'immigració i esborra una mica més les traces del caràcter ciutadà, que devé més inconsistent, manyac i acomodaticí.

Cap institució de cultura, cap bateg d'espiritualitat, cap deixa magnànima d'un patrici per a incorporar al millorament de la vida gironina: així, en aquesta penosa misèria espiritual, clou el segle passat la nula actuació del nostre desenrotllament ciutadà. (*)

VI

El caràcter col·lectiu d'una ciutat, no és plasma pas, naturalment, en sols uns anys: tampoc es modifica en uns dies: molts dels caires o matisos que informaren la psicologia gironina durant el segle passat, continuen encara avui obiradors, perquè la ciutat no s'és pas alleugerida de les causes que els motivaren.

Mes cal fer constar, en honor a Girona, que el nostre esperit ciutadà ha reaccionat durant el període dels deu o dotze darrers anys: totes les inquietuts foranes, tenen ara ressó a Girona: una major intensitat en la seva vida de treball fa al poble més optimista i amb més confiança en si mateix: un anhel de millores urbanes és unànimement sentit, i la població demana imperiosament un ràpid remei a les males condicions sanitàries de la mateixa.

(*) Un reduït nombre de gironins benemèrits, aplegaren, no obstant, en la *Revista de Gerona*, els notables fruits del seu intel·lecte: mes el fruit del seu treball fou més individual que col·lectiu, o d'influència damunt el caràcter de la ciutat.

La guerra amb França, els setis, la dominació forastera, no tenen en la nostra psicologia cap valor, car no sentim el seu pesombre com un futur menaçador damunt nosaltres: la nostra psicologia ha reaccionat, s'és aclarida d'aquelles negror, i fita en una era de treball, de prosperitat i de més intensa cultura els seus més cars anhels de millora ciutadana.

I pel que fa referència als valors espirituals de la nostra psicologia, creiem que aquests queden compresos en un més intens anhel d'assolir una més perfecta civilitat, en obtenir una ferma

llibertat ciutadana, en fer florir a Girona totes les flors delicades de les Ciències i les Arts, i en exercir una mena d'imperialisme urbà que, fent néixer noves fonts de treball, intensifiqui les construccions, incorporant ben aviat, al mateix casc o nucli de la ciutat, les barriades i burgs voppers, que, alletats i nascuts de la vida i al caliu de la ciutat, constitueixen, de fet, part del seu cos de Madona secular.

JOAQUIM PLA

Girona, octubre de 1924.

Un elogi de Girona pel rector de Vallfogona

En el sermó que el popular poeta mossèn Francesc Vicens Garcia, rector de Vallfogona, va predicar a la Catedral el dia 6 de maig de 1621, en les exèquies del rei Felip III, hi hem trobat aquest elogi de Girona que creiem interessant de reproduir amb totes les seves incorreccions, tal com va ésser publicat.

"Si ignoras te, ò pulcherrima inter mulieres. Si estas lluny de conexerte, ó Gerona, Ciutat de les mes belles y agraciades de España, que ab tu vull parlar junta, pux te veig junta dins aquest sagrat temple, congregada ab tan amoros afecte, pera celebrar les honres de ton bon Rey. Si ignoras te, ó pulcherrima, si lo ser tan bella, si les commoditats y regalos de que gosas te tenen desconeguda, *Egredere pulcherrima*. Bellíssima per lo magnific temple de que estas coronada, temple tan rich y magestos, que en ell per maravella rara en los Officis del altar sos ministre porten entre peus llaunes de or purissim, agathes, rubins, zafirs, balaxes, amatistes, cernerines, y altres pedres de valor inestimable; temple en lo qual la plata se tracta, y fa lo que en altres parts la fusta, les pedres y argamassa. *Pulcherrima*. Gerona bellíssima y rica, per lo cos de ton Prelat y Bisbe Narcis, que mil y tres cents anys ha que guardes sancer y incorrupte, en fé de sa santedat testificada ab tan gran numero de miracles, entrels quals es per tot lo mon celebre lo de les mosques, que en temps del Reyen Pere, exint del sepulchre del Sant,

GERONA ANTÍQUA

(Grabado J. Prim)

feren tal estrago en lo exercit Frances, que les mosques parexien soldats, y los soldats semblaven mosques. *Pulcherrima* per lo gran numero de Monastirs de religions varies, ahont Deu nostre Senyor es continuament alabat y servit. *Pulcherrima*, bellíssima per la sumptuositat de tos edificis, capacitat de tes places, per la recreació de tes exides, per la benignitat de ton clima, per la fertilitat de tos contorns, per la frescura de les aygues, de tos dos rius, Ter y Oñar, que satisfets de averte vista, y passejat lo un dells per dins de tes muralles, sen van contants á morir al mar de allí á poques llegues. *Pulcherrime intermulieres*, extremadíssima entre les demes Ciutats de España, Gerona, *Egredere*, hix del engany en que estas, *et abi post vestigia gregum tuorum*, dels remats numerosos dels humans apetits, y veuras en que paren.»

LLETRES CATALANES

Il·lusions

Quan En Jordi Mas, en respondre a una pregunta del seu padrí, va declarar solemniament davant de tota la família que ell volia ésser advocat, va ressonar un garbuix d'exclamacions en l'ample menjador pairal. En Jordi, advocat?, i ara!, però qui es confiaria amb aquells ai'es tant candis que mai no el deixaven? Si només d'esguardar-lo la seva mare, tot ell s'enrojolava com una donzelle! No podia ésser! I per més que ell s'hi feu fort—el primer cop en sa vida que aguantava un punt—tots els altres s'ho prengueren a tall de brometa, i res més.

Però, a despit de les prediccions, En Jordi Mas estudià com un home la carrera de Lleis i arribà sense destorbs als volts del seu debut.

Ara és hora de dir que En Jordi tenia una tia molt rica a Barcelona que havia promès d'obrir-li despatx a casa seva, fressant-li amb les seves relacions el camí espinós dels començos professionals. Per això el noi esperava aquests començos amb la mateixa nerviositat d'un poltre que espera que el desenfrenin.

Havia estat un excel·lent estudiant, i dintre seu bullien esbojarradament totes les doctrines engolidas a través de l'engranatge universitari. Que no les havia digerit encara, prou que ho haurien dit els encarregats de mantes biblioteques pel mareig que els dava amb la cançonera demanadissa de llibres de Dret; i, sobretot, els parents i amics que, al capdevall, l'havien de

deixar amb la paraula a la boca per haver tingut la flaquesa de permetre que s'engegués.

Allà on ell nedava com un peix a l'aigua era en qüestions de Dret Penal. Amb quin desfici es disposà a bastir la seva teoria de la punició! Enamoradíssim d'aquella dita que, en lloc de presons, hi hauria d'haver sanatoris, a tothom l'etzibava amb un espetec d'observacions i conseqüències que allò semblava la roda final d'uns Focs Jurídics.

Estava tan convençut que els delinqüents no eren més que malalts, ho tenia tan arrelat a l'ànima, que només d'ensopegar-se amb un trist trinxeraire emmanillat transitant pel carrer, l'entendiment li pujava als ulls i gairebé l'hauria abraçat, si no fos per la vergonya.

Ah, quan ell pogués defensar algun d'aquests infeliços!, amb quina pluja d'arguments aclapararia els jutges i els jurats! Sanatoris i res més que sanatoris mancaven!...

I ben aviat se li presentà l'avinentesa d'esbravar-se.

Havia de defensar un pobre galifardeu que, barallant-se èpicament amb un altre, d'una mossegada se li endugué una orella.

En Jordi s'excedí en desmesura a complir el seu comès, car s'hi abraonà com si s'hagués tractat d'un crim sensacional; àdhuc aconseguí desensopir els magistrats i arrencar aplaudiments de l'auditori, gat-vell en tota mena de vistes.

El mossegaire anà al carrer, i el novell advocat desfilà entre dos rengles d'entusiastes que trobaren d'una brillantor parella el seu informe i la seva toga.

Un agraïment arboradíssim va il·luminar el cos del deslliurat; per això, d'un salt es planta a casa del seu defensor.

A En Jordi se li mullaren les galtes en heure esment de la visita. Una conversa oberta i cordial fou sostinguda durant llarga estona. El tendre debutant s'emocionà de mala manera després d'un seguit de revelacions. Tanmateix, la seva responsabilitat havia estat enorme: amb la seva eloqüència, i, principalment, amb el seu criteri penalista, havia tret d'entre reixes un ciutadà honrat, pur de consciència; que si es salvà d'una lluita bàrbara amb les dents fou perquè, retingut de cames i braços, l'imperatiu de la lle-gítima defensa l'obligà a tastar carn humana! Quin pes varen fer-hi les seves doctrines predilectes, encara que no hi encaixessin ben bé!

I pensant que per ell, uns ossos ja no es podrien en la llòbregue d'una cel·la, En Jordi es sentí creixer més i més, com si ja fos un lletrat,

el prestigi del qual con-
gríesa dojo envejeteres i
lloances...

* * *

Va acomiadar, en una
abraçada irresistible, «el
seu home», que s' es-
munyí escales avall ra-
pidíssim, bo i mormo-
lant inacabables compli-
ments.

El joiós jovencell tan-
cà la porta amb un viu
tremolor als dits; però,
en girar-se, s'arrupí en
un bell desmai, com si
tots els llibres de la Bi-
blioteca, tan lluminosos
de ciència i d' il·lusions,
li haguessin caigut al seu
damunt: al penjar-robes
hi faltava la gabardina!
.....

TOMÁS ROIG I LLOP

SAN PEDRO DE OSOR. - Vista general

Fot. Fagnoli

San Pedro de Osor

LA COLONIA GARAY

La villa de Osor se halla situada en un estrecho y pintoresco valle, donde confluyen las riberas del propio nombre y de Nogueroles, en la carretera de Anglés a San Hilario Sacalm, entre montañas cubiertas de bosques de encinas, pinos, alcornocales, robles y castaños. Hay en el término varias minas de plomo y una fuente de agua ferruginosa.

El origen de Osor es antiquísimo, pues uno de sus agregados, Santa Creu d' Horta, era ya parroquia en el siglo X; pero la población fué destruida por un terremoto en 1426, y por esta causa no se conservan en ella edificios muy antiguos. Sin embargo, en la iglesia parroquial y en la torre que se levanta al lado de ella se observan ciertos pormenores arquitectónicos que llevan el sello de los siglos XII y XIII.

La industria más importante de Osor es la de tejidos de la señora viuda de Garay, situada en el término de San Pedro de Osor, en un punto muy pintoresco, próximo a la riera del propio nombre, y a la carretera de Anglés a San Hilario Sacalm,

distando cinco kilómetros de Anglés y cuatro de Osor.

La fábrica de tejidos de algodón, centro de la Colonia Garay, consta de tres grandes naves, una destinada a sala de preparación y depósito de materias, otra a sección de telares, y la tercera a talleres de carpintería y cerrajería, siendo la instalación admirable en conjunto y en todos sus detalles.

La Colonia, fundada hace ya algunos años, ha sido objeto de importantes modificaciones desde que fué adquirida por la respetable señora viuda de don J. Garay, pues, debido a su iniciativa, se ha construído allí una capilla donde se celebra misa todos los domingos y se ha instalado una cantina para que los obreros, que en la actualidad son unos doscientos, puedan surtirse de todo lo necesario, en buenas condiciones.

Nosotros hemos tenido ocasión de examinar detenidamente los planos de las nuevas casas que se construirán en la Colonia Garay para ampliación de viviendas, cuyas obras ya están comien-

SAN PEDRO DE OSOR - LA COLONIA GARAY

VISTA GENERAL

DETALLE

zadas, siendo autor del proyecto el joven arquitecto don Eugenio Pedro Cendoya, quien ha realizado una labor digna de encomio, pues en el citado grupo de casas habrá un verdadero derroche de luz y ventilación y cuanto aconseja la higiene.

También se construirán en la Colonia Garay escuelas para los hijos de los obreros y una magnífica sala de espectáculos para solaz y esparcimiento de las familias de los mismos.

Merecen plácemes la señora viuda de Garay y sus señores hijos, nuestros distinguidos amigos don Joaquín y don José, por las mejoras introdu-

cidas en la Colonia de su nombre, cuidando del bienestar moral y material de sus componentes.

La Colonia Garay merece ser citada con orgullo en nuestras comarcas, gracias a la actividad, inteligencia y cordialidad de sus propietarios y directores, admirablemente secundados por el personal, que se halla compenetrado con su cometido, contribuyendo con su trabajo al progreso y prosperidad de una comarca que hace pocos años era poco menos que impenetrable y a la que hoy afluye la civilización.

D.

Dibujo I. Genover

UNA ENCUESTA

Amemos y protejamos los árboles

Un periodista francés, Fernand Mazade, publicó hace algunos años en *La Revue* de París las contestaciones recibidas a una encuesta sobre la importancia de la protección al árbol. Por considerarlo del mayor interés, traducimos y extractamos algunas de dichas respuestas, suscritas por significados representantes de la intelectualidad francesa.

Raymond Poincaré.—«Lo único que puedo decir es que soy un amigo fanático de los árboles y que quisiera tener el derecho de cortar la cabeza a quienes los cortan.»

Maurice Barrès.—«La humanidad acostumbra a interpretar como testimonio de afecto todos los servicios y todos los halagos que nos prodiga un buen animal. ¿Por qué no hacer lo mismo respecto a las plantas?»

Pierre Baudin.—«La tala de árboles es una gran desgracia. Prepara la ruina irremediable. Revela un estado de imprevisión y de egoísmo anárquico. Manifiesta la separación del hombre y de la naturaleza.»

Emile Boutroux.—«Amo apasionadamente a los árboles, y sufro con ellos cuando se los maltrata delante de mí. Quisiera verlos desarrollarse libremente, en el seno de una noble y pura atmósfera.»

Estournelles de Constant.—«Para contener la tala, desarrollad el turismo, regularizad el curso de los ríos y haced que los niños amen los árboles, desde la escuela.»

Paul Margueritte.—«Considero la tala como una calamidad nacional, y estimo que los poderes públicos deberían oponerse a ella por todos los medios.»

Victor Margueritte.—«El árbol es en la escala de los seres un ser inferior al que debemos amar, proteger y respetar con una solicitud constante. Tiene sobre nosotros la superioridad de habernos precedido en la tierra desde la prehistoria y de perpetuarse después de nosotros. Está, como nosotros, ligado al movimiento de

la vida, que es inseparable del progreso humano.»

Morizat-Thibault.—«Adoro los árboles. Pequeños o grandes, frondosos o claros, son la alegría del recinto familiar y el ornato del pueblo; hacen más pintoresca la montaña, más riente el llano, y constituyen así una parte del patrimonio de riquezas y bellezas naturales de nuestro querido país. Preguntáis qué es preciso hacer para conjurar el peligro de la tala. ¿Leyes? Sin duda. Pero tengo poca confianza en ellas, porque se hacen mal y se entregan a la indiferencia de los funcionarios y de los particulares. Creo que se debe apelar a la iniciativa privada y, sobre todo, a inculcar en los niños el amor al árbol.»

Marcel Prevost.—«El árbol es bienhechor: no solamente porque devuelve exactamente al aire respirable lo que absorbe la respiración humana, no solamente porque templar los climas, regulariza a la vez el vuelo de las nubes y el curso de los ríos, sino porque, desde el punto de vista de la codicia humana—de esa necesidad universal de extraer del suelo el mayor producto posible—, el árbol es en la mitad de los suelos el cultivo más productivo.»

La voz de luz

El reflejo del sauce y el ruiseñor que llora, canta a la vez y llora y canta en una bella noche que se refleja en el estanque, donde la suave brisa dora las ondas que hace luego en el reflejo negro.

Mas, ¡ay!, nada me niega que el mundo sea un reflejo que de algún astro venga y que, a su vez, sea el eco de la voz que lo exalta y que llora y que canta, árbol y ruiseñor, junto a la eternidad.

La imagen de la luna, bella y dorada, viene a dejar sobre el agua—yo siento por mi cuerpo pasar un frío temblor—cual la estela elusiva de un rostro de alcanfor.

Y no hay quien me niegue, ¡ay!, que sea la muerte quien se aproxime escondida por escuchar la voz del canto reflejado en el agua dormida, cual por jamás, inerte.

PAUL FORT

Educación de la juventud gerundense

Gerona despierta rápidamente del sueño deprimente de un pasado bélico contradictorio, tan heroico como sangriento, y sacude a un tiempo la bruma de un secular predicamento de resignación. Todo, en lo que quiere volver a ser ciudad, *civitas*, muestra el deseo de incorporarse a una vida nueva: su tráfico, su urbanización, su industria, su culturización. Es una aspiración común el llegar a utilizar más y mejor cuanto ha puesto y pone la naturaleza a su alcance, hombres y cosas; vense chispas de inquietud por la belleza, por un vivir más humano, para una mayor comprensión de todo y para una mayor irradiación.

Estas nobles aspiraciones plantean a los ciudadanos de hoy un problema urgente de ponderación y equilibrio: el problema de encauzar esos anhelos, y de aportar con esplendidez los medios necesarios para que la infancia y la juventud los traduzcan en realidades esplendorosas.

Y para esto no hay más que un medio eficaz. El establecimiento de nuevos centros de educación donde quepan todos con la garantía absoluta de un sagrado respeto a su personalidad y donde cada uno encuentre sugerencias para el mundo complejo y personalísimo del sentimiento, estímulos para la voluntad, luz para el conocimiento, experiencias y consejos y prácticas para su función social predilecta, en forma que le arme para una competencia noble donde quiera que vaya y asegure a la economía de su ciudad natal una fama perdurable.

Los actuales centros de educación no bastan en número ni en calidad. El Estado sostiene un Instituto Nacional de segunda enseñanza, seis Escuelas para niños y tres para niñas. El Municipio, unas clases de Dibujo; la Diputación, míseramente, los establecimientos a que la Ley la obliga; las Congregaciones religiosas, algunas escuelas primarias; la iniciativa privada ha organizado una Asociación de Música, un Ateneo y dos centros deportivos de plausible orientación. El conjunto es insuficiente. No se gasta para la educación de cada gerundense, ni la tercera parte de lo que gasta cualquier otro pueblo de Europa de análoga importancia.

Ni siquiera la primera enseñanza está asegurada a todos los infantes. De los 2000 niños de

población escolar, sólo un 75 por ciento cabe en las Escuelas públicas, únicas que cuentan con personal completo legalmente apto.

Una pequeña proporción, los hijos de familias acomodadas que aspiran a profesiones liberales, pueden ampliar sus conocimientos en el Instituto. Los demás, la inmensa mayoría, los futuros albañiles, labradores, carpinteros, tipógrafos, curtidores, canteros, ladrilleros, electricistas, zapateros, oficinistas, modistas, vense obligados a entrar en la vida de trabajo sin más medios que su buena voluntad, su ingenio y el doloroso acicate de una necesidad brutal. Nada de un conocimiento teórico de las propiedades de los materiales que emplean, de los progresos de su arte, de las relaciones de su oficio con todas las actividades sociales humanas y de la dignidad de su función—ni mayor ni menor que cualquier otra—cuando se desempeña conscientemente y honradamente.

Gerona debe reparar esta injusticia sin pedir a nadie, sin acudir a nadie, dando satisfacción a los anhelos populares. Es un deber de cada ciudadano, de cada entidad, de cada corporación. Sobra para ello riqueza y lo reclaman a voces el interés moral y el material de la ciudad.

M. SANTALÓ

MEDITACIONES

Mestres i deixebles

A l'estimat professor

En Cassià Costal

Quan hom comença els estudis, ha d'emmotllar-se a certs límits que moltes vegades la seva raó no admet. Són els llibres de text, que ens limiten l'horitzó o ens fan moure en un viarany estret i insoluble. Quan dintre les lliçons vos donen la llibertat del comentari propi, de la consulta d'altres obres i el resum fet, que són els nostres conceptes personalíssims, i aquell criteri particular es pot exposar—amb tots els defectes i originalitats que pugui tenir—, ens sentim més encoratjats per a seguir avant en l'estudi indagatori, i, a l'ensem, es fa més agradable la correcció.

S'estableix, llavors, un intercanvi íntim i recollit entre els condeixebles i entre aquests i el

mestre. Per això hem cregut sempre que l'ensenyança ha d'ésser de companyerisme mutu, no de ritual; ha d'ésser socràtica, no dogmàtica.

Quantes voltes hem pensat, davant les lliçons que algun mestre ens ha obligat a donar, aquells mots que diu En Gabriel Alomar en «La formació de sí mismo»: que el millor honor que podem fer-li és estar completament disconformes amb ell!

En canvi, trobem uns altres mestres que saben ésser alegres o severs segons els cassos adequats, i vos ajuden per a sortir dels dubtes; aquests, els recordem tota la vida, perquè la seva rectitut i altesa de mires influeixen en nostra manera d'ésser. El nostre reconeixement es fa imborrable.

La confusió d'antany va aclarint-se en l'estudi lliure.

Els pilons caòtics i ombrívols que es confonen amb els circumdants donen una massa llisa i esfumada que no té ni fons ni relleu. A mida que anem avançant notem una barreja de coses difuminades que formen, al anar-se esvaint, un tel de separació entre determinats punts, per reprendre tot seguit un nou to de pariona fosquedat. Fitem l'esguard i avancem uns passos, i el clar-fosc ens don ja una idea vaga d'objectes i de certes separacions entre ells. No n'hi ha prou: un altre esforç ens don les siluetes. Tenim entre l'objecte i nosaltres, defecte de distància, que no ens deixa apreciar la forma característica. Vençut això, arribem prop i el nostre pit s'aixampla per la conquesta de lloc, i allò confós ho veiem de relleu, apreciem ja la forma, el tamany, el colorit, els límits, la seva fragància que comença a embaumar-nos; tenim afany per veure, per observar, per penetrar dintre, per indagar, però... sols podem mirar; no podem veure!

El temps passa i el dubte i la curiositat ens atormenten. Preguntem: com ets, objecte, cosa, o llibre per ésser comprensible?

Troblem a faltar aquí al bon company mestre que ens obri els ulls per esbrinar ço que ens interessa!

Parats i esmaperduts davant el silenci sinistre, acotem la testa perquè l'objecte, la cosa, el llibre, no ens ha respost «com és». Ens ha humiliat. L'interés per desxifrar els dubtes, i també l'amor propi, va despertant-nos del nostre somni. Sorgeixen petites idees, nous pensaments que els anem escalonant per associar-los amb noves idees: provem de formar conceptes, raons, que no arriben a ésser ben convincents. Ens agafa una mena de patira de soletat i d'impotència, i ens preguntem, mirant-nos dintre del nostre sí:

com tinc d'ésser «jo» per què pugui comprendre't, objecte, cosa, llibre?

I aquí és quan ens ha sortit el bon company mestre que, somriguent pel nostre prec de veu infantívola, ens ensenya amb to i mesura a pensar, a fixar pensaments, a coordinar i assimilar-los per a apropiari-nos'els i a fabricar-ne de nous que ens facin capir amb seny, donant idees per l'esforç propi, per sapiguer interrogar a l' objecte, la cosa, el llibre, a nosaltres mateixos, distingint lo subjectiu, fins arribar al coneixement ampli, a la raó, a la més alta concepció de l' intel·lecte: a la Lògica.

M. TOLOSÀ SURROCA

Cassà de la Selva.

EL PLOR D'EN MANELIC

*Com un cor rodolant, desfent-se en llàgrimes,
baixa del Pirineu En Manelic.*

*Abandona el ramat, que bela i bela,
com mai, en les altures, s'ha sentit.*

*On va el rústic pastor, l'heroi ingenu?
glòria dels homes purs, com ell senzills?*

*Què té perquè, amb sos plors, les neus es fon
com si la gran muntanya s'enternís? [guin,*

*Avall, avall, devés devés la terra baixa,
com un isard que corre mal ferit,
passant per entre llops (que encara en queden!),
va cap a la ciutat... Per què? Amb quin fi?*

*Ha mort aquell qui, en somnis, va concebre'l:
el geni que amb argila i llum dels cims,
més a vora dels àngels que dels homes;
va donar-li la vida com a un fill.*

*Mireu En Manelic! Oh! com sanglota!
Regira les entranyes! Quin sofrir!
Mireu-lo, de genolls, prop del cadàver!
Son cor plora per tots els cors humils!*

*I mentre el seu ramat, a la muntanya,
perdut enmig les boires de la nit,
humanitzant la veu, bela que bela,
igual que si plorés un món de nins;*

*el poble català, d'ànima pura,
el poble generós, sofert i humil,
veient la mort del seu excels poeta,
es fon tot ell en altre Manelic.*

Ignasi IGLESIAS

Homenaje de gratitud

JOAQUIN RAVETLLAT
ESTEBAN VILA

Se ha dicho que el agradecimiento es la memoria del corazón, y puede añadirse que únicamente por la bondad del corazón serán grandes así los individuos como los pueblos.

Debemos venerar la memoria de los hombres que se sacrifican por el adelanto de las ciencias, proporcionándonos elementos para labrar nuestro bienestar.

Debemos también venerar aún con mayor motivo, a los que iluminaron nuestro entendimiento, lleno de sombras de ignorancia, con las nociones que han de servirnos de base para nuestra cultura de mañana.

En este pueblo, en que durante una serie de años hemos visto trabajar a un hombre abnegado, D. Joaquín Ravetllat, para obtener la curación de la tuberculosis, ese azote de la humanidad que tantas víctimas causa, seríamos indignos de figurar entre los pueblos civilizados si no rindiéramos culto al que sacrificó su vida entera al estudio de la terrible enfermedad y en buscar el medio seguro de precaverla y combatirla.

Salt tiene contraída una deuda de gratitud con la memoria de aquel obrero de la inteligencia, trabajador incansable, y no debe parar hasta que una lápida conmemorativa sirva de homenaje al malogrado Sr. Ravetllat y de estímulo a quienes intenten en adelante robar a la Naturaleza sus secretos más preciados.

Pero existe en Salt otra personalidad hacia quien el pueblo debe también un homenaje de cariño y veneración.

Vive todavía entre nosotros D. Esteban Vila, el humilde maestro que durante cuarenta años ha trabajado incansablemente para abrir las pequeñas inteligencias a la luz de la razón y de la ciencia.

Aquí pasó toda su vida luchando contra la ignorancia, siempre bondadoso, activo siempre, hasta que sus setenta años le impidieron, por mandato de la ley, seguir en el desempeño de su cargo.

¡Cuántas ilusiones desvanecidas, cuántos sabores devorados y cuántas ingratitudes sufridas durante tan largos años!

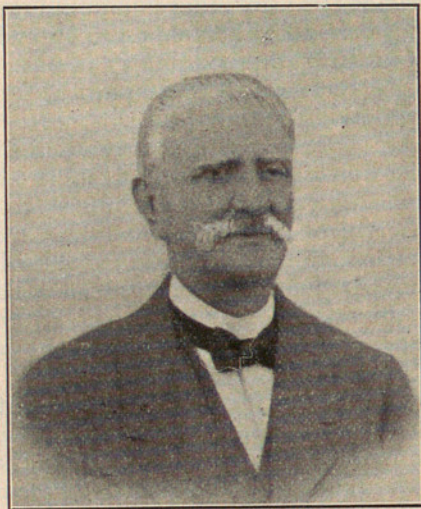
Abuelos, padres e hijos, tres generaciones desfilaron por los bancos de esta escuela, mientras él, inmutable, propagaba su fe de apóstol de la ciencia con su eterna bondad, con su desvelo, con su severidad, a veces, siempre justa y serena.

Yo, que he sido uno de sus últimos discípulos, desearía que mis humildes palabras llegaran al corazón de mis conciudadanos, con la seguridad de que, si así fuera, constituirían la primera piedra de un homenaje espléndido a nuestro antiguo Maestro.

Y creería con ello haber contribuido a provocar aquella memoria del corazón, sin la cual el hombre no es digno de serlo.

PABLO MASSÓ

Salt y octubre de 1924.

Don Josep Ametller i Viñas

Quan l'amic Rahola va honorar-me amb l'encàrrec d'escriure unes paraules d'homenatge a la bona memòria de l'il·lustre patrici qual nom i retrat encapçalen aquestes ratlles, no sigué pas segurament el seu propòsit que exalcés en elles al metge, a l'historiògraf, a l'home de cultura, a l'erudit en totes les arts i en totes les ciències. Si així hagués sigut, altres foren amb més raó i amb major encert els cridats a la tasca. Jo creuré doncs interpretar bé l'honrosa comanda, parlant solament, al recordar al Doctor Ametller, de l'home bó i senzill, cervell de savi i cor d'infant, que, portat sentimentalment per lligams de família, d'amistat i de ciutadania, vingué a fer florir en la obscuritat de la nostra vida provinciana la llum d'una intel·ligència a la que s'obrien primeren s, en horitzons més amples, els viaranys de la fama i de la grandesa. I en aquest aspecte, sí que m'hi crec amb dret preferent — entre els de la meva

generació almenys — jo que, a l'obrir els ulls, l'havia comensat ja de veure al costat del meu llitet, vetllant les meves petites dolences d'infant, i en la amical familiaritat de casa, com, pocs anys més tard, en aquell cenacle que popularitzà a Girona, i gairebé en tots els indrets de Catalunya on despertava llavors intensa la vida intel·lectual, aquella rera-botiga rònc de casa meva, que la pintoresca vèrbola popular batejà amb el nom de «Cova». I en aquesta el recordo encara com si el veiés. Ocupava generalment el cap de la nostra taula de menjar, en torn de la qual se congregava la reunió, al costat mateix de la paret. Eixut de carns, sà de color, el bigoti ben blanc esbullat als costats de la boca fina, el barret enfondat cap al clatell, l'un bras de colze damunt la taula reganyant la munyeca esprimatxada, l'altra, anquilosat d'una vella fractura, extès al llarg del cos descansant la mà prop del genoll; atraient en la conversa per la paraula fàcil, la veu varonil i ben timbrada que el feia un admirable lector, i el doll inacabable de la seva erudició, de les seves anècdotes, del seu comentari just i lluminós. Descuidat generalment en el vestir, li agradava, no obstant, honorar les festes tradicionals, i així per Nadal seguia la seva visita amb el gran barret de copa, i enlevitat sota la capa flamanta de gires carmesines, felicitant de pas a les amistats i a la clientela. Heus-aquí l'home en el seu aspecte exterior.

He dit ja que no tenia de parlar, al tractar del Dr. Ametller, de l'home de ciència, però aquest meu propòsit no és pas obstacle a destriar-lo, dintre el seu professionalisme, del pedant que dogmatitza en nom d'una ciència de «manuals» i d'uns principis que potser abans de l'any hauran caigut en el descrèdit, si no en el ridícol. Ben al contrari, el nostre biografiat pertanyia a la categoria dels homes que, després de fitar amb la seva ample visió el camp científic contemporani, saben encara baixar el cap davant la llum misteriosa que una intuïció genial pressent més enllà. I aquesta mateixa intuïció, els fa sentir petits i modestos davant la transcendència de les veritats futures que la seva finíssima percepció intel·lectual sent bategar en l'ombra del misteri present.

No podia l'esperit del Dr. Ametller sustraure's a les agitacions polítiques d'aquella època de transició, i participà en elles professant l'amor romàntic a la llibertat que caracteritzà a la major part dels intel·lectuals del seu temps, i que en aquesta terra, bressol de veres llibertats, tenia un caient tan viu de tradicionalisme autòcton. Afinitats accidentals el portaren en ocasions a actuar dintre partits dels que anomenem turnants, però jo voldria, per a què els joves desconexors

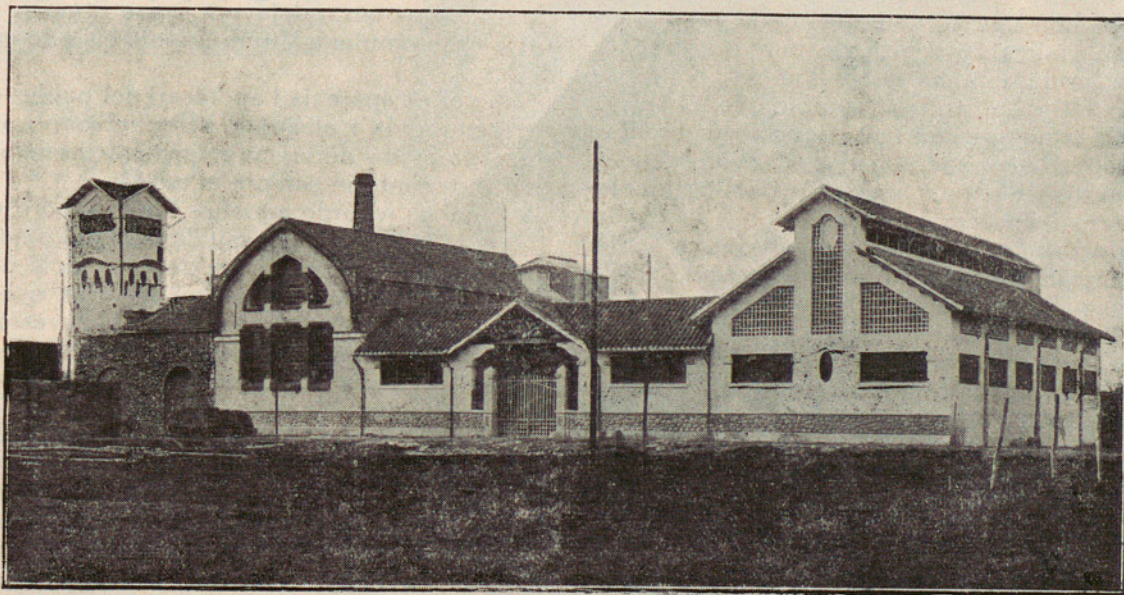
de circumstàncies d'època no'l jutgessin malament, poder transcriure unes ratlles — que la censura potser no respectaria—de la poesia que li inspirà l'arribada a Roses del Rei Anfós XII, que publicà la «Revista de Girona», en la que lluu una ideologia que no l'averkonyiria pas avui i de la qual el transcurs del temps no hauria canviat gairebé res més que la forma d'expressió. Així i tot, la política fou sempre per ell lluita d'idees, sense ànsies ni ambicions de poder, ni molt menys subjecció a egoismes i concupiscències personals. Una sola vegada el Dr. Ametller donà el seu nom per una lluita electoral, en el mateix Districte de Girona. No sorprendrà a ningú dir que sigué derrotat per un senyor insignificant quin nom no cal recordar, perquè al cap de dos mesos de mort tant li feia que s'hagués dit Pau com Pere. No'l va pas ferir llavors al Dr. Ametller la desorientació de la «turba multa», però sí l'espectacle llastimós dels que no saberen sobreposar-se a l'odi instintiu que la superioritat desperta sempre en els sots

feréstecs de l'ànima. A partir d'aquesta lluita el Dr. Ametller deixà de figurar en absolut en la política activa, encara que particularment conservà la relació i la bona amistat amb què els homes més capdals que en ella l'havien conegut el distingiren sempre. I la violència d'aquella campanya electoral, marcà la primera esquerra, que ja no devia tancar-se, en la «cova de cân Viñas.»

En edat relativament avançada, però en una integritat de facultats que podia encara continuar una producció fruitosa, va minar-lo la malaltia que posà fi a la seva existència, malaltia de l'alcanç i termini de la qual ell va donar-se perfecte compte. I arribada l'hora fatal, els que'l voltaven varen poguer encara admirar els esclats darrers d'aquella doble superioritat, intel·lectual i afectiva, que l'hi he assenyalat al principi, en la serena i varonil grandesa del seu esperit i en la seva infantívola i sencera pietat de nen de primera comunió.

JOAN VIÑAS

ELECTRO - QUÍMICA BERENGUER

La nueva fábrica de productos químicos que, con el nombre de «Electro-Química Berenguer», se ha instalado en el cruce de la vía de San Feliu con la calle del Mediodía, es, sin ninguna clase de duda, un prodigio de esfuerzo y voluntad.

Edificio montado con todos los adelantos de la

ciencia aplicada, reúne en abundancia todas las condiciones para una labor eficaz y una producción poseedora de las máximas garantías.

Es presidente del Consejo de Administración, don Ramón de Berenguer, marqués de Garcillán. Al frente de la dirección técnica figura el experto

ingeniero don Jaime Martorell, poseyendo la Sociedad un capital nominal de dos millones doscientas mil pesetas, cantidad que al anunciarse en empréstito quedó rápidamente cubierta.

Los productos que se fabrican son: cloruro de cal, sosa cáustica y agua de jabell (legía). Todos estos productos se consumen en los mercados nacionales.

Nosotros pecaríamos de injustos si al publicar las presentes notas no hiciésemos el más merecido elogio de don Ramón de Berenguer, voluntad enorme, que ha esparcido su talento y riqueza en trabajo, ofreciendo al país riquezas industriales — recordemos sus pasadas iniciativas y actividades: Empresas Eléctricas, Alumbrado Público... — sembrando a manos llenas bienestar, todo lo cual hará que a sus blasones se añada un cuartel glorioso con las preciosas armas del trabajo.

F. A. B.

EL «MEU BOSC»

Si dolorosa és la pèrdua d'un amic, d'un familiar o altre qualsevolga ésser de la creació amb qui heu conviscut íntimament vostres sofrances i rialles, no deixa de punyir-vos sensiblement la desaparició d'un llogaret, d'un paisatge o altre bell indret, sempre que el nostre esperit s'hi hagi encarinyat, deixant-hi el reflexe de perspectives esperançadores, eflorescències de joventut, ensomnis amorosos i belles ideologies pures i sinceres.

Per això jo avui sento quelcom que m'ungleja l'ànima a l'evocar el record llunyadiç d'una tala bosquetana, refugi de les meves hores d'oci i treball en les tardes caldes de l'estiu.

Des dels primers anys d'estudiant fins al bell florir de la vida trobà sempre en el bosc, suara desaparegut, el lenitiu refrigerant dels estius xafogosos i el redós confidencial dels meus escairats literaris.

Situat a les vores d'un riu clar i navegable, esbatanat de cara al mar i a pocs passos de la meua caseta pairal, tenia un encís tan suggestiu que arribà a ésser el «meu bosc», car no podia eixir del poble que, inconscientment, no em dirigís a son indret.

Pels diumenges també es veia concorregut entre les moces i fadrins que al sortir de sarau anaven a passejar-hi fins a la vesprada. A voltes hi havia vist quatre casadots, gormands de plateria, celebrant un tec suculent en honor a la

santa manduca. Fins i tot un chor d'una ciutat veïna hi fou obsequiat amb una selecta peixatada, sense altre parament que les estovalles envellutades de l'herbei i la protecció dels arbres arrengrerats.

Però quan el bosc prenia un caire d'íntima convivència era durant les vacances estivals.

Acomadats dels nostres professors, abandonem la ciutat dels contrastos — Girona... — i, encara remembrava la nostàlgica visió d'algun bell record, que, ja s'hem aparexia la perspectiva del bosc enyorat, d'aquell bosc «meu», tan meu que per tot hi suraven alenades de la meua ànima vagarosa.

I arribava al poble, i, en el passeig solitari de totes les tardes prenia possessió d'aquell bosc, on matava les hores caldes sota la seva ombrívola protecció.

Que n'eren de plaents aquells instants!

M'aclofava en la flonja catifa d'herbei i, foragitant l'ensopiment i galvana que planava arreu, començava a devorar lectura i més lectura amb la quimèrica il·lusió d'abastar tota la sapiència humana. A voltes també prenia un llapis i, damunt les quartilles, intentava esborronar qualques impressions suggerides a l'atzar. Allí fou on s'em van despertar les aficions literàries. De primer antuvi sentia la divina inspiració de tot el que em rodejava i, sense ritme ni concert, volia emular a Virgili i a tots els poetes bucòlics.

A voltes aparexia l'apotecari del poble—jove molt enginyós i aficionat a fer versos—i, coneixent la meua dèria, m'invitava a inventar rodolins, tocant-me sempre el perdre....

Com les recordo aquelles hores saboroses!

De tant en tant em saludava algun pescador i xerrotejavem de les coses del mar, dels palanques i armellades i de moltes facècies que preniem sempre un caire dramàtic. Mentrestant el temps transcorria i jo no sentia l'hora de la partença. I arribava el cap-tard. Llavors el bosc esdevenia august, silenciós, solemniat. Tots els sorollaments i remors s'apaibagaven i una lassitud pregonia planava arreu. El suau respir de la marinada havia expirat i el tombar voluptuós de l'onatge apenes era perceptible. La fosca començava a engolir les últimes clarors crepusculars i el riu, manyac i traïdor, reflexava, fantàstiques i filagarçades, les ombres dels pollanques, mentre en la molsa les llices i llobarros s'hi rabejaven confiadament....

Quanta dolcesa sentia jo dins meu! Quin devassall de benhaurança aconhortava el meu esperit! Amb quin daler teixia records i fantasies òptimes!

Transcorria el temps... i jo seguia extàtic amb els meus soliloquis i les meves contemplacions. Per fi arribava la nit, embolcallant el nostre tros de terra i els estels rutilants titil·lejaven en les alcàries etèries

Al poble hi clarejava la llum fixa de les bombetes, retallant-se en l'espai l'enorme silueta de l'església sense estil. Llavors m'alçava. El crit d'algun bergant m'havia deixondit i els ulls mig ensonyats parpadejaven en plena solitud.

* * *

El «meu bosc» ha desaparegut. En una de les visites que vaig fer al poble trobí aquell pa-

ratge desconegut. Ni un arbre, ni un bri d'herba! Tot nú, tot pelat!

Quina desolació!

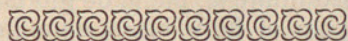
L'egoisme canalla ha convertit al no rés una de les belleses foranes del poble. Ha mutilat la Naturalesa per trobar delectança en el drinc dels diners.

Ha punyit l'ànima dels qui amavem aquell tros de vegetació i ha obert un buit immens en les meves vacances d'estiu.

Maleïts siguin els qui, encarant-se amb les belleses de Natura, despietadament les arrenquen per a satisfer solament la seva butxaca.

JOAN FORMENT

Garage
Callicó

Jaime I, núm. 14
GERONA

Teléfonos: Urbano, 52.- Interurbano, 55

AGENCIA DE LOS
AUTOMÓVILES

EVOCACIONS

El darrer heroi

El vell mossèn Joaquim, un dia, en un de nostres passeigs de tarda d'hivern, va parlar-me així:

«Me'n recordo com si fos ara. Tenia uns dotze anys i era escolà de la Seu, tot seguint la carrera de capellà, totjust començada per motiu del meu estat malaltíç. I fou llavors que s'inicià en mí ço que després ha sigut el que molts en diuen la meva dèria, i que per a mí és allò que bellament ha dut, a la meva vida humil i obscura, un pols de llum i goig, embriagant-me amb son perfum exquisit.

Començava a sentir amb tota la seva força irresistible l'amor a Girona, començava a conèixer-la per estimar-la amb més motiu; i com l'enamorat que, al descobrir en la seva amada perfeccions insospitades, qualitats que ell ignorava, la va estimant més, i posa un xic d'estimació a cada descoberta, jo també, al anar coneixent a Girona l'anava amant més, arribant fins al paroxisme—si es vol—al conèixer-la tota ella per enter, amb tot el seu passat i el seu present, al descobrir la seva efigie venerable sense vels ni retocs, tal com és.

I a conèixer Girona hi va ajudar força el meu temperament feble. En les llargues hores de convalescència, en el recloiment de la cambra de malalt, rera els vidres, llegia i rellegia històries i més històries de Girona; des del clarajar fins el caure la tarda, no reposava en les meves lectures només que el temps precis de pendre l'aliment que em duïen, perquè si no me l'hagués sin portat poc me n'hauria cuidat de demanar-lo.

Un enfilall de velles cròniques passaren per els meus ulls, acompanyades de les modernes històries; tot el que s'havia escrit de Girona vaig devorar-ho amb impaciència. Les gestes heroiques de la meva ciutat quedaren gravades en mon cor jove com si les hi esculpissin amb el cisell de l'amor i la vocació.

De nit no podia agafar mai el son sense que desfilessin en la fosca de la cambra exercits victoriosos comandats per generals de testes altives i coronades de llorer; batalles immenses en les que els morts hi eren a milers, i on per entre el fum i la pols s'aixecava onejant victoriosa la senyera dels nostres, enarborada per un cabdill famós... Quadres horripilants es mostraven davant meu en els pesarosos i llargs ensomnis produïts per les meves lectures. Però tot anava

ajudant a què jo de mica en mica, anés coneixent i estimant a la meva ciutat. I vaig aprendre a venerar-la tant en els moments sublims en què fou victoriosa, com en els amargaments tristos en què l'au dels vençuts volava sinistrament sobre la seva testa abatuda; perquè, vencedora o vençuda, sempre fou gloriosa. Sentia un orgull tan gran d'ésser gironí, que no hauria canviat Girona per cap altra ciutat del món.

Però allò que a mi em tenia captivat completament era la guerra del 1808. Els tres setges de Girona pels exercits napoleònics, absorvien tot el meu pensament d'infant. Sabia com el pare nostre totes les seves gestes; les batalles en què els nostres es barallaven un contra cent, i així i tot guanyaven; els assalts a la ciutat en els que l'exèrcit francès queia barrejat amb l'enderroc de les muralles que, cansades de parar la metralla de cent canons, es desplomaven rendides, obrint enormes esborancs que eren coberts pels cossos esgotats dels gironins, privant que fossin portes per on entrar l'enemic; les sortides desesperades dels nostres; els bàndols severos i cruels del governador, en els que s'amenaçava amb la mort al que gosés dir, tan solament, la fatídica paraula de rendició; la resistència, que més que heroica semblava paroxòdica, perllongada a través de la fam i la mort... I per últim, la capitulació honrosa, plena de glòria per Girona, que fou com el florir etern d'un llorer damunt les ruïnes fumejants de la ciutat occida.

Tot això exercia en la meva ànima una subjugació avassalladora. Creava en la meva imaginació febrosa quadres espantosos de la guerra, escenes horribles de la mort i de la fam.

Al contemplar les muralles, enderrocades, sentia amb tota la seva força la tragèdia gloriosa de la generació passada. I solia contemplar-les al caient de la tarda; llavors era quan prenién una força emotiva, una sublimitat ben real i dolorosa. Les siluetes de les fortificacions mutilades, prenién, en l'hora del cap-vespre, contorns de figures espantables, com gegants en convulsió agònica, fent les últimes contraccions d'una mort violenta, després d'una lluita monstruosa. El perfil de Montjuic que s'eleva com fantasma vetllant la lluita que fou, era l'esquelet supervivent de la fortalesa poderosa.

I recordava, al contemplar les velles fortificacions, als seus heroics defensors. Havia sentit a dir que sols en quedava un amb vida, un senyor molt vell que vivia, amb una serventa xacrosa, en un casal destartalat del barri alt de Girona: el senyor Callol.

Únic supervivent de la guerra, el senyor Callol era venerat per tothom, veient en ell

com l'últim ressó de la lluita gloriosa, un símbol de la gesta passada. I era ell el que tenia de presidir les funcions anyals en què es retia cristiana memòria als seus companys morts; i aquell dia era l'únic de l'any en què el senyor Callol sortia del seu casal, desert i gran com un convent, i ple d'escuts, espitlleres i maticans com un castell, per anar a l'església de Sant Feliu a presidir l'ofici en el banc de les autoritats. Vestia de negre i caminava apoiant-se en un bastó. Al seu pas, tothom el saludava amb respecte, i les mares l'ensenyaven als seus fillets com una glòria preada.

Fora d'aquest dia, ningú el veia traspèssar el llindar de la seva porta. La gent del poble, fantàsica i arbitrària, contava d'ell llegendes estafalàries: els uns deien que es passava el dia escrivint les seves memòries, i que, quan venia la nit, per uns corredors de sota terra, anava a les muralles i baluards a fer centinella i «arengar» als morts; altres deien d'un general francès que tenia engrillonat en un calabòç de casa seva, i altres parlaven d'una mina que menava als soterranis de Montjuïc, on el vell hi tenia canons, fusells i metralla, i deien que si els francesos tornessin, al crit del senyor Callol, els morts s'aixecarien, quatre-cents canons retronarien en l'espai, i un exèrcit de fantasmes—ànimes que habitaven els sotairians de Montjuïc—semblarien la llevor de la mort en les files enemigues.

I tot això donava al senyor Callol una auriola de llegenda i de misteri. Però quan un dia el sagristà de la Seu, em digué que anés a casa el senyor Callol a buscar flors del seu jardí per ornar l'altar de la Verge, vaig sentir dintre meu una alegria infinita, però al mateix temps una por torturadora. Coneixeria per fi al darrer heroi dels setges de Girona, podria veure'l tú a tú, li preguntaria coses de la guerra, moltes coses, i quan ell parlaria del seu temps jo l'escoltaria agenollat, tal com deu escoltar-se la veu del pretèrit gloriós. Però sentia la basarda de la llegenda esgarriosa que l'envoltava, i tenia por que aquell home m'engrillonés pel meu atreviment tafaner i em tanqués en un calabòç de sota terra.

Ple de cavilacions estranyes vaig arribar a la porta de la casa del senyor Callol. Era un casal antic, atapeït d'escuts i llegendes piadoses; les finestres de florit gòtic, la barbacana ampla amb una munió de nius d'aurenets, el portal dovelat, la porta grandiosa i clavetejada; tot li donava un aspecte sever.

Poruc, vaig estirar un cordó que servia per a trucar. Al cap d'un moment sentí lluny, molt lluny, el dring d'una campaneta, i la portella es va obrir sola.

Al avançar, em trobí en el pati de la casa, un pati enllosat ple de molça, amb un pou al bell mig i l'escalinata que conduïa al pis. Tremolós vaig pujar, i una dona vella, que ja m'esperava al cap damunt, em preguntà lo que volia. Jo li vaig contestar amb veu alterada, i em va fer passar, i a través de sales i corredors que feien olor de resclosit, amb uns mobles vells plens de floridura, unes cornucòpies ennegrides i uns quadres tot borrosos; i sortírem al jardí, un jardí abandonat, ple de recones amagats que semblaven posseïdors d'un secret d'amor. La vella començà a tallar flors i en feu un ram tan gros que al donar-me l'amb prou feines el poguí abraçar.

Sortint del jardí em feu passar per sales i corredors ben diferents d'allà on havia passat tot primer, i la meua sorpresa fou gran veient—en obrir una porta—davant dels meus astorats ulls, al senyor Callol.

Assentat en un silló de vaqueta, davant d'una taula antiga plena de pergamins, el senyor Callol llegia, aprofitant les últimes clarors de la tarda que es filtraven per les cortinetes del balcó. Era un home flac, groc, d'ulls fonsos i negres; semblava talment un espectre. En sentir que obrien la porta, va alçar el cap i em va mirar amb insistència. La seva mirada, damunt meu, em va produir una impressió tan forta, que les cames em tremolaren com una fulla d'arbre, i un tic tac violent em pujà del cor a la gola privant-me la paraula; i vaig avançar d'esma fins allà on seia l'últim supervivent.

Ell em passà la seva mà per damunt de la meua testa, i jo no sabia si tenia de fugir o tenia de besar-li aquella mà apergaminada; sols sé que les flors que duia varen caure totes per damunt de la seva falda i lliscaren per les seves cames. Eren dues vides que s'havien ajuntat ben estranyament. La de les flors, esclatant, formosa, ubèrrima de joventut, i la del senyor Callol, apagada, i ja a les acaballes.

Vaig sortir de casa l'últim supervivent, trist i melangiós. Jo, que volia preguntar-li tantes coses, no li havia preguntat res; però em va semblar al veure'l de tú a tú, que tot lo que d'ell contaven eren falòrnies, i que el seu aspecte era ben paternal.

* * *

L'endemà va córrer la nova de que el senyor Callol havia mort.

Morí sense agonia, sense cap bleix esgarriós. Fou com el desplomar-se sobtat d'una muralla mig enderrocada. El seu enterrament va ésser al caient de la tarda, acompanyat sols—per voluntat d'ell o per deixadesa de la ciutat—

per uns pocs homes vells, i per l'adèu de la campana llastimosa de la Seu.

Fou l'enterrament del darrer heroi, humil, sense desfilaments de tropes, sense descàrregues ni honors. Va ésser com el fugir de l'últim alevament de la immortalitat de Girona. L'últim ressò de la seva glòria quedà apagat per sempre més.

I, jo, a punta d'auba, em vaig llevar impacient; aní a la Seu, desgorní l'altar de la Verge i agafant les flors — aquelles flors del jardí del senyor Callol—amb una embosta, vaig emprendre folla correguda fins arribar al cementiri, i vaig escampar flors i llàgrimes, damunt la tomba del darrer heroi dels setges de Girona.»

I. RODRIGUEZ GRAHIT

LA PUDA DE BAÑOLAS

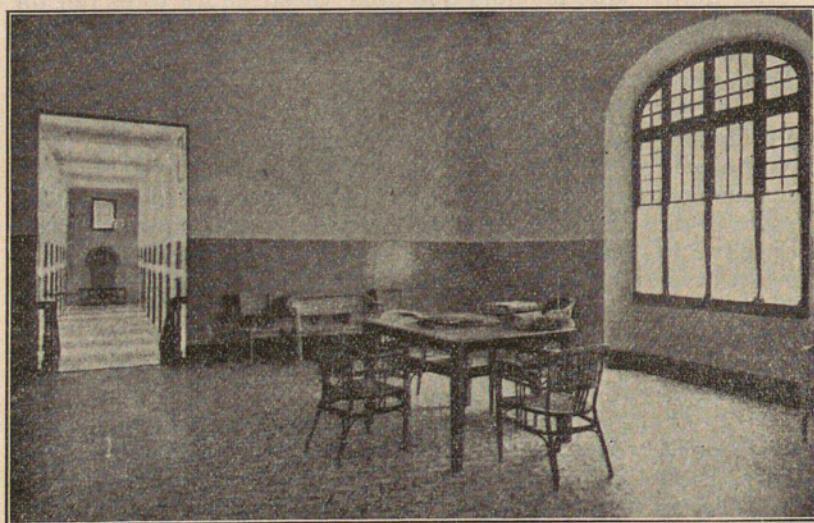
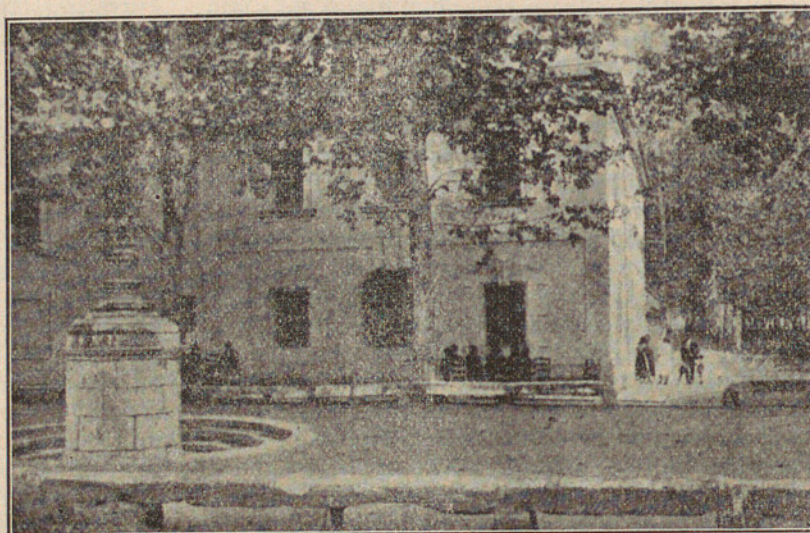

Se halla situado a 18 kilómetros de la ciudad de Gerona, desde donde hay un gran servicio de autos que en cuarenta y cinco minutos hacen semejante recorrido, estando para empezarse la construcción de la línea férrea de vía estrecha. Se halla a 120 metros sobre el nivel del mar.

De Barcelona a Bañolas se va en tres horas.

El Balneario LA PUDA DE BAÑOLAS se halla situado a pocos metros del fantástico lago de este nombre, que tiene ocho kilómetros de perímetro en cuadrado, en un paisaje frondoso y hermosísimo.

Las aguas de La Puda, según análisis del Dr. Oliver y Rodés, son sulfídricas, sulfhidratadas-sódicas, silica-tadasy radioactivas.

Son las de Europa que contienen más sílice coloidal y silicato sódico, existiendo sólo una en Italia que se le aproxima.

Tiene LA PUDA DE BAÑOLAS una sala de inhalaciones y pulverizaciones, instalada por la casa «Corcho Hijos», de Santander, compuesta de 36 plazas, que resulta ser una de las mejores que se conocen.

Las bañeras de sus cuartos de baños son de gres esmaltadas, de fabricación extranjera.

Existen 12 departamentos en donde, además de su correspondiente bañera, están distribuídas las diferentes clases de duchas, existiendo además un cuarto exclusivo para baño de asiento y otro para ducha circular.

El desprendimiento de ácido sulfú-

drico en LA PUDA de Bañolas es extraordinario.

Por virtud del nuevo análisis de LA PUDA de Bañolas han podido explicarse los señores médicos los milagrosos efectos que producen sus aguas.

Son ellas indicadísimas para las dolencias de la piel, por rebeldes que sean; para muchas manifestaciones del artrismo y también para la litiasis renal, impidiendo la formación de cálculos, según afirma el médico del Balneario doctor Mascaró; para el escrofulismo y pretuberculosos; para las afecciones crónicas del aparato respiratorio; para las faringitis, sobre todo las de carácter artrítico, habiéndose curado completamente una el Dr. Furest, mediante 11 se-

siones de pulverizaciones, de duración veinte minutos, tomadas a 35°; para dolencias de la matriz, siendo muchos los casos graves que constan constatados, sobre todo los casos llamados de prurito vulvar, para los avariósicos y mercurializados, para quienes las aguas de Bañolas producen efectos como las de Archena; y para otras dolencias que la ciencia cada día va precisando.

En la ciudad de Bañolas, distante menos de un kilómetro del Establecimiento, existen hoteles de verdadero *comfort* y se está ya proyectando la construcción de un gran hotel emplazado entre el Balneario y el lago.

DE L' ALT EMPORDÀ

FIGUERES I ELS SEUS MERCATS

Es Figueres, en essència, una població comercial, com ben poques, amb seguretat, puguin comparar-s'hi, si ens fixem amb el seu nombre d'habitants, que viu en la seva gran majoria de les transaccions que s'hi operen constantment, fruit de la situació amb què l'ha afavorida la seva posició geogràfica.

Els seus establiments i tot ço que té un valor demostratiu dintre el caràcter d'urbs comercial que la distingeix, mereixen una alta apreciació i són un orgull lloable. Es veritat, per això, que si l'especial situació de Figueres li ha valgut en l'esfera de les activitats comercials tota una sèrie de factors favorables, no ho és menys, també, que el tremp dels seus fills, fix en l'assoliment d'una perfecció envejada, s'és manifestat sempre al compàs del seu progrés. Les innovacions, en la vida comercial figuerenca, s'han anat succeint al córrer del temps, demostrant el seu avenç.

Hom diu, no obstant, que perquè Figueres romangués en un estat de vida més floreixent, ço que li caldria fóra un corrent de nova vida vingut amb l'establiment d'alguna que altra manufactura important. Entenem que semblant pensament té en el seu fons bona part de lògica i que amb aquesta nova sabala importància de Figueres canviaria notablement. Però si en el seu desenvolupament hi volem apreciar únicament un valor de creixença com a avantatge immediat, cal sustreure'n, també, i estudiar-les, les conseqüèn-

cies dels períodes aguditzats que provoquen crisis fondes de treball, els fenòmens de les quals produeixen indefectiblement seriosos contratemps en la balança comercial de tot sector organitzat, amb major motiu, com és natural, quan la població té el seu sosteniment més en el treball industrial que no en el del comerç. D'aquí que la vinculació que la nostra ciutat manté per tots els quatre costats d'una comarca agrícola, gran i rica, i el favor valuós que d'allí li pervé, li sigui i li pugui ésser en tot temps un lenitiu prodigiós i de conseqüències positives, perquè no hi ha cap riquesa tan estimable i d'un valor tan sòlidament sostingut, com el fruit de la terra i els congèneres que amb ella hi tenen directa relació. I si bé considerem que en ordre a indústries Figueres n'està en bona part necessitada per a créixer amb una més gran ufana, entenem que fóra d'alta conveniència que aquestes indústries derivessin en llur major part de productes del terrer, de primeres matèries de les quals la nostra gran contrada en sigui creadora.

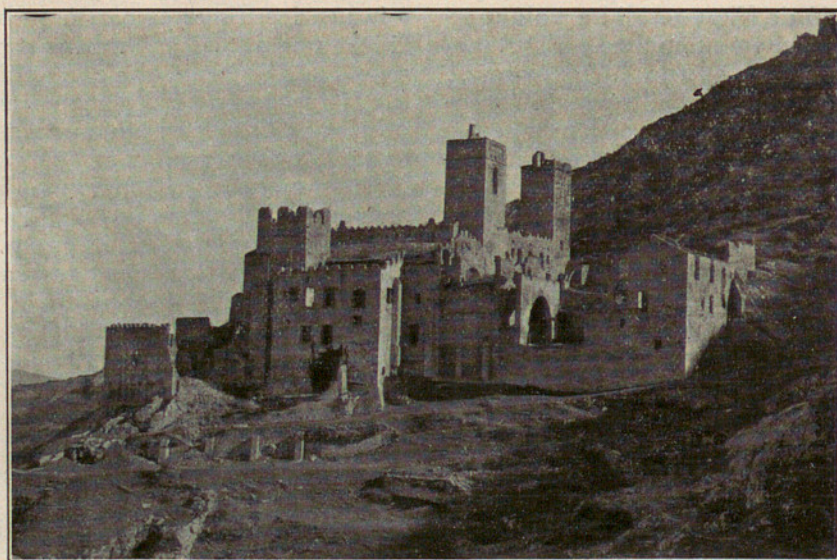
La nostra ciutat, pel que fa referència als seus mercats setmanals i fires extraordinàries periòdiques que es celebren, ocupa un lloc de primer ordre i alguna de les seves característiques assemblees assenyalen la pèndula del seu progrés. Tenim el mercat del gra, que cal posar-lo en primer lloc, perquè és inapreciable la transacció que s'opera d'un cap d'any a l'altre en aquella formosa plaça. Els mercats que es succeeixen seguint les collites són d'una importància immensa, i allí, entre les cares colrades del terrassà de la plana, hom hi veu gent de tots llocs i contrades, que són vinguts per a proveir-se dels bons fruits portats a la venda. El

mercat de l'aviram és un altre dels que mereixen significar-se, perquè igualment són apreciables les seves operacions. I què no diríem del mercat porquí, del de xais i ovelles, del d'alls i cebes, del de les patates, del de fruites i verdures, de tots quants productes obtenen franca acceptació i fan partida nombrosa de compradors i venedors a la nostra ciutat? Tot el que sigui afavorir el concurs dels mercats, que són avui la raó principal del comerç figuerenc, serà poc per a assegurar el profit que llur tràfec reporta. Elements compradors i venedors, els uns i els altres fan centre d'intercanvi la nostra ciutat, en el desprendiment de tot producte sobrer i en l'adquisició d'aquells que es necessiten. Un favor directe, substancial, continuat, ha d'ésser la prova de la nostra consideració als mercats de Figueres. No es troba al nostre abast l'assenyalar els avantatges d'aquest concurs especial que voldríem per als nostres mercats, perquè això ha de néixer en l'estudi pràctic, fet amb totes llurs derivacions i conseqüències. I així veiem que malgrat l'apoi i consideració que venia guardant-se al mercat boví i cavallí, amb els concursos i premis atorgats, no s'és vist abastament concorregut, per la raó de què la nostra comarca, sota l'aspecte que ara ens ocupa, està descentrada, no essent, com en altres punts, sobrerera d'aquest producte animal. El mercat de l'oli roman també insostingut, agreujat fonament, per la desaparició d'una gran quantitat d'oliverars venuts per llenya i transformats en terres de conreu o erms per a pastura, la qual mesura—de greu perjudici per la riquesa comarcal—ha estat decidida per llurs propietaris, vist el poc guany que les oli-

veres rendien en les anyades malestrugues de fruit dolent o gairebé nul.

La crisi d'affers que ve sotraguejant el món és la repercussió de les grans convulsions sostingudes d'ençà de la tragèdia gran de la guerra europea. Desnivellacions econòmiques, conflictes d'ordre social, greus anormalitats, pauperisme, tot ha estat motiu de trasbals en les funcions mundials. La nostra Figueres, també ha vingut palpant les conseqüències d'aquesta inquietud fondíssima, encara que no amb la intensitat que ho han vingut notant altres poblacions d'ordre semblant, i cal fiar sempre en la prometença d'un pervindre clar, en altres períodes d'una reactivitat plena. I aquest temps no llunyà en millors auguris, se'ns ha revelat també en l'esdevenidor de Figueres, l'esperit de la qual ha trescat dalitós amb la reforma, impulsant les correnties modernes que poden acostar-la a les seves millors condicions. Higienització, cultura i bellesa, tot quant sigui fet en aquest sentit serà acceptant un elemental deure amb mires a la marxa ascendent de Figueres. Quina bella perspectiva no ens ha d'oferir la ciutat nostrada el jorn venturós en què les rauxades de les seves activitats,—el comerç valuós, l'indústria apropiada, mercats i reformes,—poguessin oferir, amb la força creada, la bellesa del seu esplendor! L'esperança d'un demà neix d'inquietes i fecundantes realitats, el cor ens colpeja d'entusiasme, ressonant-hi amorosament les genials estrofes del gran poeta Maragall cantades en lloa al nostre Empordà, aquesta bella i incomparable terra.

J. SOLEY

SAN PEDRO DE RODA

Vista del Monasterio

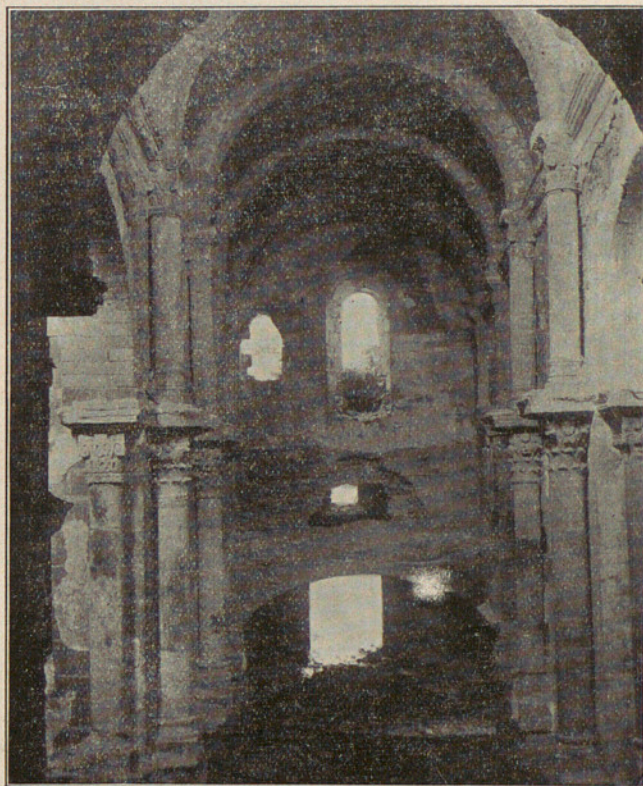
(Cliché Socias)

PER ALS NOSTRES MONUMENTS

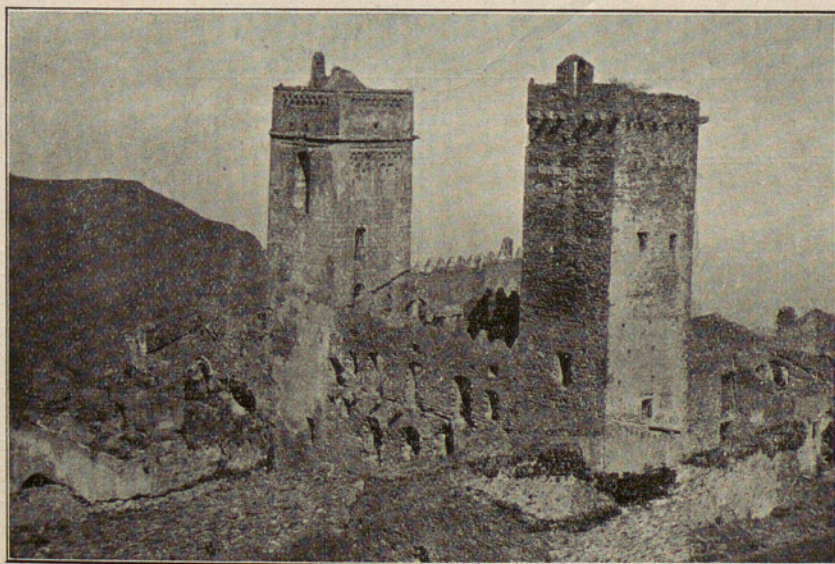
L'esperit destructor

L'esperit de destrucció hi ha qui el porta aferrat damunt seu sense que ell en tingui esment; comet la malesa, sense preveure el què fa, ignorant lo molt greu que pot sortir-ne de lo que ell realitza tenint el ple convenciment que el seu fet no causarà la més petita volva de mal. Molts, però molts dels que pertanyen a n'aquesta munió, tinc el ple convenciment de que, si preveïessin el resultat que la seva, diguem ne obra destructora, ha de donar, no la realitzarien.

Ço que he esmentat ho veiem contínuament arreu del món; més o menys gran el mal, meditat o fet d'esma, per egoisme, per capríci i si es vol fins per etzar, hi ha qui comet aquesta falta; allà on més se nota el pas d'aquests es allà on tots tenim el deure de respectar i fer-ho respectar; en els llocs aquests veiem que es succeeixen aquestes malifetes i que creixen per raó natural i que després, per a l'obra començada, se arriba aixís a semblar, per segonsqui, el ser imprescindible el realitzar aital cosa. Quan s'arriba a n'aquest punt és quan el mal creix es-

SAN PEDRO DE RODA. - Interior del templo
(Cliché Marimont)

Monasterio de San Pedro de Roda. - Un detalle

(Cliché Socias)

pantosament, arribant a ésser impossible de trobar-hi remei, i allavors es presenta davant nostre aquell espectacle que ens entristeix i que ens fa veure lo molt perjudicial que ha sigut allò que s'ha realitzat; meditat o fet d'esma, per egoisme, per capríci o per etzar.

Sobre el punt que més s'ha vist l'efecte destructiu ha sigut en el que se'n diu excursionisme; el mal aquest no ha sigut causat per aquells que senten una verdadera vocació per aital excursionisme; els que aixís són, estimen, respecten i fan respectar lo que moltes vegades passaria desaparcebut d'aquells que hem dit.

Citaré dos llocs on l'obra aquesta destructiva ha trobat gran alicient, ha pogut acampar-hi lliurement i això fins em causa tristesa el citar-ho. El primer és l'antic monestir de

Sant Pere de Roda, avui ja molta part enrunada; solament en el present, lo que fou església, queda, encar que en estat molt ruïnós, per a donar-nos el goig de poguer admirar lo molt que valia dit monestir en matèria artística. Alguns dels capitells que encara resten allà, ens revelen el conjunt de la seva composició arquitectònica; aquests capitells hi són quasi per miracle, perquè d'intents de llevar-los dels seus llocs no han sigut pocs els que s han realitzat, molts d'ells perillosos per al qui intentava aquesta malifeta.

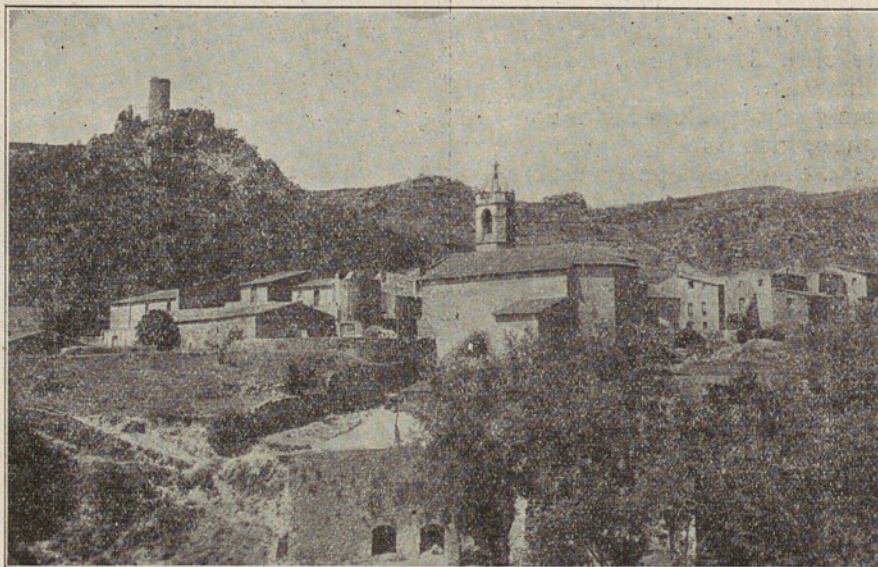
L'altre lloc és l'antiga capella que hi ha prop del poble de Les Escaules, que data del segle XI. Aquesta també ha sigut martiritzada per aquells,

per l'egoisme, però no per l'egoisme de treure'n alguna cosa d'art, com a lo del primer lloc citat, no; aquí ha sigut per l'egoisme de què es volia aprofitar uns pams de terra per al cultiu, que ben poca cosa hagueren produït, fent per això desaparèixer una de les poques joies que queden en recordança dels nostres avantpassats.

Fem, doncs, entre tots, que en el nostre sí aquest instint desapareixi del tot, tinguem força de voluntat per a què no ens tempti l'egoisme d'una cosa que no ens pertany, que si aixís no ho fem cometerem dues greus faltes.

Noi ROS

Figueres, octubre de 1924.

LAS ESCAULAS. - Vista general

(Cliché Rogét)

Las excavaciones de Tossa

Sentimos no poder publicar, por haberlos recibido cuando el *Suplemento* ya estaba compaginado, varios artículos escritos expresamente para EL AUTONOMISTA, entre otros, uno sobre la Sardana, de don José M.ª Soler, de La Bisbal, otro relativo a la casa condal de Perelada, debido a la pluma de don José Roch, y un *comptendu* de las nuevas excavaciones que está realizando en la villa de Tossa el benemérito patricio doctor Ignacio Melé, en unos terrenos situados a un kilómetro de la carretera en construcción de San Feliu de Guixols.

El propietario de la finca, doctor Enrique

Ferrer Portals, farmacéutico de Barcelona, hombre de gran cultura y muy entusiasta de Tossa, ha dado toda suerte de facilidades para los trabajos, los cuales han dado hasta ahora por resultado el descubrimiento de una nueva estación romana, que los competentes creen anterior a la que descubrió el propio señor Melé, en *Els Ametllers*, hace diez años.

Al felicitar al señor Melé por el éxito de sus excavaciones, señalamos como ejemplo a los que, como el doctor Ferrer Portals, aportan con entusiasmo su valioso concurso para una empresa que, cual la de que se trata, enaltece a nuestra querida patria.

El texto de este Suplemento Literario ha sido sometido a la previa censura militar.